

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ,
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І МИСТЕЦТВА**

Кафедра Дошкільної освіти

Магістерська робота

**РОЛЬ БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ СТАТЕВО-РОЛЬОВИХ УЯВЛЕНЬ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Виконала студентка II курсу ОС «магістр»

Галузь знань 01 – Освіта Педагогіка

Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»

(денна форма навчання)

Поліщук Анастасія Сергіївна

Керівник: кандидат пед. наук, ст. викладач

Сіренко Алла Євгенівна

Рецензент: кандидат пед. наук, ст. викладач

Ляховець Олеся Олександрівна

Черкаси – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВО-РОЛЬОВИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1 Теоретичне вивчення сучасного стану проблеми та визначення основних типів формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.....	8
1.2 Формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку як важливий компонент статевого виховання.....	18
Висновки до першого розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНА ПРОСВІТА БАТЬКІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СТАТЕВО-РОЛЬОВИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
2.1 Роль сім'ї у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.....	30
2.2 Суть та формування обізнаності батьків в аспекті статевого виховання дітей дошкільного віку.....	38
2.3 Форми і методи співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку.....	48
Висновки до другого розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ОБІЗНАНОСТІ БАТЬКІВ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ СТАТЕВО-РОЛЬОВИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	56
3.1 Констатувальна діагностика рівнів сформованості обізнаності батьків як чинник формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.....	56
3.2 Організація та аналіз наукових результатів.....	65
3.3 Методичні рекомендації батькам щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.....	72
Висновки до третього розділу.....	78

ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність та ступінь дослідження теми. Нові перетворення у світовій спільноті, складні соціально-економічні перетворення в українському суспільстві призвели до великих змін щодо демографічної ситуації, культурних та духовних цінностей, уявлень про сім'ю як головного чинника статево-рольової соціалізації дітей. В умовах швидкозмінного соціального середовища підлягають глибшому осмисленню традиційні погляди щодо специфіки впливу та функцій сім'ї на процес статево-рольової соціалізації старших дошкільників.

Проблема формування статево-рольових уявлень підростаючого покоління знаходить відбиття в нормативно-правових документах України: Законах України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок», «Про дошкільну освіту»; Базовому компоненті дошкільної освіти.

Нині гендерна проблематика стала невід'ємною частиною психолого-педагогічного напрямку досліджень, зокрема вона відкривається і педагогіці дошкільної освіти. Виникнення цього напрямку наукової роботи пов'язано з реальними трансформаціями в сучасній українській системі освіти та критикою усталених традицій у навчально-виховному процесі, які сьогодні збереглися у вигляді статево-рольових стереотипів. У сучасному суспільстві статево-рольові стереотипи великою мірою впливають на процес гендерної соціалізації дітей, визначаючи його спрямованість. Усвідомлення людиною своєї приналежності до чоловічої або жіночої статі визначають його поведінку, спосіб життя, формування особистісних якостей людини .

На сучасному етапі розвитку педагогічної і вікової (дитячої) психології та дошкільної педагогіки питання статево-рольового виховання дітей дошкільного віку в різних аспектах були в центрі уваги А. Аблітарової, О. Кононко, А. Палій, О. Іванової, В. Сухомлинського, Н. Татаринцевої, Т. Говорун, І. Кулагіної та ін.

Сучасний стан вивчення проблеми становлення гендерної особистості дошкільника та впливу батьків на цей процес досліджуються у працях Л. Мороза, О. Насонової, Т. Репіна, В. Семиченко, Т. Титаренко та ін.

Результати аналізу наукових досліджень свідчать про значний інтерес вчених до проблеми впливу батьків на розвиток статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку, що зумовило вибір теми магістерської роботи «Роль батьків у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати роль сім'ї у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку та експериментально перевірити методику вдосконалення педагогічної обізнаності батьків як чинника формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання:**

1. Вивчити сучасний стан проблеми та основні типи формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку;
2. Визначити особливості формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку як важливого компонента статевого виховання;
3. Теоретично обґрунтувати значення сім'ї у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку;
4. Схарактеризувати суть та формування педагогічної обізнаності батьків в аспекті статевого виховання дітей дошкільного віку;
5. Проаналізувати форми і методи співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку;
6. Провести експериментальне дослідження ефективності методики вдосконалення педагогічної компетентності батьків в аспекті формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку;
7. Окреслити методичні рекомендації для батьків щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: процес формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічна обізнаність батьків як чинник формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

У процесі дослідження були використані такі **методи:** теоретичні – вивчення та аналіз психологічної, педагогічної, лінгводидактичної та методичної літератури для розкриття проблеми формування статево-рольових уявлень дітей у дослідженнях зарубіжних і вітчизняних учених та суть і формування педагогічної обізнаності батьків в аспекті статевого виховання дітей дошкільного віку; синтез, аналіз, класифікація для визначення основних типів та особливостей формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку як важливого компоненту статевого виховання та форм і методів співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку; узагальнення, систематизація для визначення ролі сім'ї у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку та методики вдосконалення педагогічної обізнаності батьків в аспекті формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку; емпіричні – спостереження для виявлення особливостей розвитку статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку, бесіда для встановлення контакту дітьми; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний) для визначення ролі батьків у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку; методи математичної статистики для об'єктивності та забезпечення вірогідності використання методики вдосконалення педагогічної обізнаності батьків в аспекті формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Наукова новизна:

- *уперше* визначено критерії і показники, та схарактеризовано рівні батьківської обізнаності щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку;
- *виокремлено* сутність і специфіку педагогічної обізнаності батьків щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного

віку;

- *удосконалено* методику взаємодії з батьками щодо їх педагогічної обізнаності по формуванню статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку;

- *розроблено* методичні рекомендації щодо вдосконалення педагогічної обізнаності батьків по формуванню статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у тому, що

- проаналізовано та узагальнено сутність понять «статево-рольові уявлення», «статеве виховання»;

- виявлено типи та особливості формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку;

- охарактеризовано значення сім'ї у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку, суть та формування педагогічної обізнаності батьків в аспекті статевого виховання дітей дошкільного віку ;

- визначено форми і методи співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку;

- теоретично обґрунтовано методику вдосконалення педагогічної обізнаності батьків як чинника формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів: на основі експериментальних досліджень виявлено рівні сформованості у дітей старшого дошкільного віку статево-рольових уявлень та ефективність використання методики вдосконалення педагогічної обізнаності батьків як чинника формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Окремі здобутки дослідження можуть бути використані у системі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та у практиці їхньої роботи.

Основні положення роботи експериментально **упроваджені** в навчально-виховний процес дошкільного начального закладу (м. Черкаси). Методичні

рекомендації доцільно використовувати для формування педагогічної обізнаності батьками щодо формування статево-рольових уявлень у старших дошкільників.

Апробація роботи: робота пройшла апробацію в квітні 2019 року в Інтернет – семінарі (24 академічних годин, 0,8 кредити) на тему: «Організація народознавчої діяльності з дітьми дошкільного віку» Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, за методичну розробку «Використання народознавчого досвіду щодо формування у дітей старшого дошкільного віку статево-рольових уявлень».

Робота пройшла апробацію 21-22 листопада 2019 року в Четвертих всеукраїнських педагогічних читаннях «Професійна успішність педагогічного працівника як основа менеджменту якості освітнього процесу» у вигляді тез на тему: «Роль сім'ї у формуванні статево-рольових уявлень дітей дошкільного віку».

Структура та обсяг роботи: магістерська робота складається з вступу, трьох розділів і висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг роботи становить 120 сторінок, зокрема 81 сторінка основного тексту. Робота містить 7 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВО-РОЛЬОВИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Теоретичне вивчення сучасного стану проблеми та визначення основних типів формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку

Особлива роль у формуванні статевої самосвідомості належить статево-рольовим уявленням, які є не тільки механізмом формування уявлень особистості про себе, але і способом фіксації на суб'єктивному рівні тих особистісно значущих для дитини стосунків, які закріплюються у внутрішньому світі і стають цінностями. Проте, було б неправильно характеризувати статево-рольові уявлення підростаючої особистості лише як «носія і акумулятора» її знань про себе й інших. Будь-яке за своїм змістом знання дитини про себе передбачає і її ставлення до самої себе, яке має емоційноціннісний характер. Статево-рольові уявлення, що містяться в структурі самосвідомості, безпосередньо впливають на когнітивну, афективну і регулятивну сфери конкретного індивіда [75].

Вагомий внесок у вивченні проблеми формування статево-рольових уявлень дошкільників зробили, вчені, науковці такі як М. Малкович [68], А. Палій [77], П. Ільїн [42], Ю. Борисенко [13], М. Терещенко [96], І. Кон [55], Н. Кудикіна [63], Л. Кононко [57], Н. Белопольська [11] та ін.

На основі численних досліджень педагога Є. Кагана можна дійти висновку, що на сьогодні орієнтуватися тільки на біологічну стать не можна, і тому використали міждисциплінарний термін «гендер» (англ. gender – стать), який позначає соціальну стать як продукт культури [45, с. 62–65].

Існують різноманітні підходи до проблеми формування статево-рольових уявлень у дітей дошкільного віку, розглянемо докладніше деякі із них.

1. Зв'язок статево-рольових уявлень із ступенем засвоєння дітьми статевих ролей. В. Каган [46] і Д. Ісаєв підкреслюють, що статеве виховання в

сім'ї - не просто сукупність впливів дорослих на дитину. Це складна система взаємовпливів, у якій існують свої внутрішні проблеми і протиріччя. Однак значення їх не завжди є негативним. З одного боку тому, що вони можуть врівноважувати і компенсувати один одного, а з іншого - тому, що спонукають дитину до власної активності і пошукової поведінки [18, с. 24].

Статеве виховання ґрунтується на дотриманні таких аспектів: формуванні у дітей статевої свідомості, уміння співвідносити оточуючих людей не лише за зовнішніми, але і за біологічними ознаками; також виховання у них позитивного ставлення до дітей як ідентичної так і відмінної статі та формування у дітей статево-рольових уявлень, тобто орієнтацій.

2. Ціннісно-сміслова природа статево-рольових уявлень, їх вплив на формування статево-рольових цінностей і орієнтацій, мотивів поведінки, системи ставлень особистості до себе, як представника певної статі, і до оточуючих.

На думку Т. Говоруна [26], О. Шаргана, статево-рольове виховання в сім'ї є явищем динамічним і змінюється з часом. У сучасній сім'ї поступово зникає, втрачає значення стереотипний розподіл ролей на чоловічі і жіночі, в зв'язку з тим, що відбувається загальна демократизація статево-рольових стосунків, жінки все більше входять у економічну, суспільнополітичну діяльність тощо. Зіткнення, що виникають між традиційними і новими соціальними ролями, потребують психологічної та педагогічної допомоги до адаптивної та більш гнучкої взаємодії [25, с. 47].

3. Статево-рольові уявлення – важливий елемент статевої ідентифікації і статевої соціалізації. Гендерні уявлення дитини формуються не самі собою, а під впливом гендерних стереотипів, установок, знань, суджень, цінностей, які має кожне конкретне суспільство, нація, народ та несвідомо чи свідомо прищеплює їх своїм нащадкам. Однією з визначальних є статево-рольова теорія [68, с. 3]. Ця позиція сформульована на основі теорії структурного функціоналізму Т. Парсонсом і Р. Бейлсом. Статево-рольовий підхід буде визначальним для нас через такі базові концепції:

1. Він визначає позитивну функцію диференціації статевих ролей (жінки виконують експресивну роль, чоловіки – інструментальну), оскільки ми вивчаємо саме дошкільний вік, де бере початок процес диференціації гендерних ролей. Діти не лише вибирають різні іграшки, але й по-різному граються. Для хлопчика основне – це рух, активність, енергійність, зміна діяльності; для дівчинки – ніжність, турбота, спілкування. «Для хлопчика типова дія гри відбувається явно, у зовнішньому плані – це аварія, катастрофа, війна, будівництво тощо» [77].

2. Цей підхід підкреслює значення взаємодоповнюваності маскулінної ролі фемінінною чи навпаки. Йдеться не про протиставлення експресивної та інструментальної ролі, а гармонійна компліментарність, завдяки якій досягаються гармонійні стосунки в родині.

Гендерні ролі формуються в процесі гендерної соціалізації. На Думку І. Клециної: «Засвоєння гендерної ролі передбачає наявність не тільки відповідного типу поведінки, але й конкретних особистісних властивостей і способу життя» [50, с. 189].

Варто наголосити, що для всебічного розвитку особистості формування якостей протилежної статі досить важливо. Полярність фемінних та маскулінних рис присутні у кожного чоловіка і кожної жінки. Жінка може, звичайно, бути керівником, з багатьма підлеглими, яким вона роздає накази. Але знаходячись у колі сім'ї жінка повинна пам'ятати, що насамперед вона дружина, мати.

Формування статевих-рольових уявлень дошкільників відбувається під час статевого виховання, під час якого відкривається поняття статева ідентичність. Вихователі так як і батьки мають знати, що недоліки формування гендерних ролей призводять до порушення статевої та гендерної ідентичності, а це, зокрема, може стати причиною проблем у між статевих контактах, сімейному житті, вихованні дітей. Розглянемо більш докладніше особливості статевого виховання у дошкільному віці.

Можна виділити такі етапи статевої ідентичності:

Перша статева ідентичність, тобто знання своєї статевої належності відмічається науковцями вже в 1,5 року і є найстійкішим стрижневим елементом самосвідомості. З віком обсяг і зміст цієї ідентифікації змінюються, при чому це часто пов'язано з розумовим і соціальним розвитком дитини.

Дворічний малюк уже знає свою стать, але ще не вміє обґрунтувати цю атрибуцію. У три-чотири роки дитина вже чітко розрізняє стать оточуючих людей (різна реакція на чоловіків і жінок простежується у немовлят уже у 7-8 місяців), але часто асоціює її за чисто зовнішніми ознаками, наприклад, одягом, і допускає зворотність, можливість зміни статі.

У два роки більшість дітей вже цілком здатна ототожнювати себе з іншими людьми за статевими ознаками. Наприклад, хлопчики помічають свою схожість з батьками або іншими чоловіками, починають зараховувати себе до тієї самої категорії.

Діти трьох років не лише правильно визначають стать оточуючих людей, а й вже досить чітко знають про те, що залежно від статі до людини висувають різні вимоги. Дівчатка, як правило, надають перевагу іграм у ляльки, зображуючи при цьому мам, бабусь, сестричок, вони люблять себе прикрашати тощо. А хлопчики переважно грають технічними іграшками, відображаючи діяльність водія, пожежника, міліціонера, військового. До п'яти років діти вже чітко диференціюють типові заняття дорослих.

Спілкування хлопчиків і дівчаток у 4-5 років має особливий характер: з одного боку, це спілкування у грі, де ролі розподілені відповідно до статі, з другого, - безпосереднє спілкування з однолітками. Усвідомлюють постійність своєї статі та ким будуть у майбутньому.

У 6 - 7 років настає завершальний етап у формуванні статевої ідентичності. На цьому етапі відбувається диференціація статевої ролі, вибір певних видів ігор, певних компаній. Саме в цьому віці з'являються одностатеві компанії ровесників [21].

Таким чином, можна зробити висновок, що кожному дошкільному віковому періоду відповідає певний рівень розвитку статево-рольових уявлень.

3. Цей підхід визначає провідну роль для інститутів соціалізації. У дошкільний період, окрім сім'ї, з'являється ще один інститут гендерної соціалізації – дошкільний навчальний заклад. З його появою розширюється та вдосконалюється процес диференціації ролей. Родина – це основне середовище, у якому здійснюється гендерна соціалізація дошкільника. Саме в сім'ї дитина отримує інформацію про власну і протилежну стать, а також про їх взаємодію. Культурні стереотипи й особистий досвід орієнтують батьків на те, яким повинен бути хлопчик і якою – дівчинка [50, с. 200].

Отже, на формування гендерних уявлень дітей дошкільного віку вагоме значення має оточення, родина і заклади освіти.

Д. Ісаєв і В. Каган зазначають, що: 1) батьки є першими агентами статевої соціалізації; 2) вони не односторонньо впливають на дитину, а взаємодіють з нею; 3) ця взаємодія визначається співвідношенням статі дитини і батьків; 4) внесок батька і матері не визначається кількісною міркою «більше-менше», а залежить від їх взаємин; 5) сімейна статева соціалізація істотним чином визначає реакції дитини на ті впливи, які починають діяти пізніше; 6) успішність статевої соціалізації в сім'ї залежить від того, як вона співвідноситься з існуючими суспільними стереотипами і нормами культури [43].

В. Дружинін підкреслює, що дитина навчається своєї майбутньої подружньої ролі, ототожнюючи себе залежно від статі з батьком або матір'ю. Варто особливо наголосити, що якщо позитивний приклад батьків не завжди є зразком для наслідування, то негативний приклад, як правило, швидко переймається дітьми. Для хлопчика, продовжує, вчений, особливе значення має спілкування з батьком і, більше того, досвід спостереження за поведінкою батька по відношенню до матері. Дівчинці дуже важливо засвоїти способи поведінки матері по відношенню до батька [32, с. 14].

Натомість, М. Терещенко вважає, що спостерігаючи та наслідуючи своїх батьків дитина засвоює гендерну роль, яку можна визначити як відображення соціальних стандартів, уявлень, очікувань, яким людина повинна відповідати,

щоб її визнали хлопчиком (чоловік ом) чи дівчинкою (жінкою), а також диференціація діяльності, прав та обов'язків індивідів на цій основі. У нашій культурі є уявлення, що мати відіграє провідну роль у розвитку дитини, а отже і у становленні ядерних структур картини світу та образу сім'ї [97, с. 75].

Розглянемо деякі особливості різних інститутів розвитку гендерних уявлень дошкільників. Окрім сім'ї, на формування ціннісних орієнтирів дитини впливають заклади освіти, групи однолітків, відповідні засоби масової інформації. У перші роки життя дитини на розвиток її особистості значний вплив має соціальне середовище дошкільного закладу. Саме в ньому дитина починає розширювати свій досвід, ознайомлюватися з культурою та панівними в суспільстві етичними нормами, «приміряє» їх до себе, випробовує їх у відносинах з однолітками і дорослими. У психології це «вростання в життя» отримало назву соціалізація. Оскільки гра – провідний вид діяльності дошкільника, вважаємо її використання найбільш ефективним та результативним [63, с. 3–5].

Підготовку дітей до виконання свого життєвого призначення, різних соціальних ролей – мужнього сина, турботливої доньки, доброго брата чи сестри, онука чи онучки, надійного друга чи подруги – треба починати з раннього віку, коли починає формуватися особистість [60].

Під час взаємодії з однолітками діти можуть реалізувати, дещо скорегувати отримані у сім'ї гендерні стереотипи. У науковій літературі питанню впливу групи сверсників на гендерну соціалізацію дитини приділяється значно менше уваги, порівняно з впливом батьків, братів/сестер, ЗМІ тощо. Виявлено, що вже на третьому році життя однолітки заохочують або засуджують типову або нетипову для даної статі поведінку один одного. До того ж хлопчики роблять це активніше – невідповідна гендерної ролі поведінка особливо сильно шкодить їх популярності. Фемінінних хлопчиків не приймають хлопчики, зате їх охоче приймають дівчатка, а маскулінних дівчаток легше приймають хлопчики, ніж дівчатка. Проте є одна важлива відмінність: хоча дівчатка вважають за краще дружити з фемінінними

однолітками, їх ставлення до маскулінних дівчаток залишається позитивним, тоді як хлопчики різко негативно оцінюють фемінінних ровесників [42; 49].

Формування відповідної статево-рольової поведінки має неабияке значення для успішної соціалізації дітей. Результативність роботи з гендерного виховання знаходить своє відображення в покращенні показників компетентності дітей з усіх ліній розвитку. Ці показники компетентності, у свою чергу, дозволяють формувати такі базові риси особистості, як людяність, розсудливість, працелюбність, відповідальність та інше [23].

Сучасні підходи до розвитку особистості вимагають урахування гендерних особливостей дошкільників. Якщо раніше чоловіка ототожнювали з владою, а жінку – із підпорядкуванням, то в наш час більшого значення набувають взаєморозуміння, взаємодопомога.

Отже, дошкільний період є сенситивним для формування статево-рольових уявлень, оскільки саме тепер інтенсивно засвоюються моделі статево-рольової поведінки, формується гендерна самосвідомість, відбувається первинна, а також частково і вторинна ідентифікація. Формування статево-рольових уявлень базується на розвитку теорій, які слугують основою для формування гендерної соціалізації, яка є дуже важливою у процесі становлення особистості дитини.

Прихильники психоаналітичної теорії, що виходить з поглядів З. Фрейда, вважають, що дитина несвідомо ідентифікується з образом дорослої людини своєї статі, найчастіше батька або матері, і потім копіює її поведінку у дорослому віці [48].

Теорія статевої / гендерної типізації У. Мішеля [65, с. 189] надає вирішального значення процесам навчання й позитивного та негативного підкріплення: оскільки дорослі заохочують хлопчиків за маскулінну й засуджують за фемінінну поведінку, а з дівчинками поводяться навпаки. Дитина спочатку вчиться розрізняти статеводиморфічні зразки поведінки, потім — виконувати відповідні правила й, нарешті, інтегрує цей досвід у своєму образі «Я».

Натомість, когнітивно-генетична теорія Л. Колберга [65, с. 190] підкреслює пізнавальну сторону цього процесу й особливо роль самосвідомості: дитина спочатку засвоює уявлення про те, що означає бути чоловіком або жінкою, потім категоризує себе як хлопчика/дівчинку, після чого намагається погоджувати свою поведінку до уявлень про гендерну роль.

Процес становлення гендерної ідентичності можна представити як певні етапи, при цьому можна відзначити, що сучасні дослідники розходяться в їхній кількості й змісті. Так, Шон Берн [10] виділяє чотири стадії встановлення статевої ідентичності: гендерну ідентифікацію (віднесення дитиною себе до тієї або іншої статі); гендерну константність (розуміння, що гендер є постійним й змінити його не можливо); диференціальне наслідування (бажання бути найкращим хлопчиком або дівчинкою) і гендерну саморегуляцію (дитина сама починає контролювати свою поведінку, використовуючи санкції, які вона застосовує до самої себе).

Науковець С. Томпсон виділяє в ранньому розвитку статевої ролі три етапи: 1) дитина довідується, що існує дві статі; 2) вона включає себе в одну із цих категорій; 3) на основі самовизначення вона керує своєю поведінкою, вибираючи й віддаючи перевагу новим формам поведінки [48].

Американські психологи Е. Маккабі й К. Джеклін [48] відзначають кілька можливих варіантів, що пояснюють процес гендерної соціалізації: 1) батьки поводяться з різностатевими дітьми так, щоб пристосувати їхню поведінку до прийнятого в суспільстві нормативним очікуванням. Хлопчиків заохочують за енергію й змагальність, а дівчат – за слухняність і дбайливість. Поведінка, яка є невідповідною статевим очікуванням, в обох випадках тягне на негативні санкції; 2) внаслідок уроджених статевих розходжень, що виявляються вже в ранньому дитинстві, хлопчики й дівчатка по-різному «стимулюють» своїх батьків і тим самим домагаються різного до себе ставлення. Крім того, у результаті тих же вроджених розходжень батьківська поведінка може викликати в хлопчиків і дівчат різну реакцію. Тобто реальний стиль виховання складається в ході конкретної взаємодії дитини із батьками, причому й вимоги

дитини, і ефективність батьківського впливу не є однаковими для обох статей; 3) батьки поводяться з дитиною виходячи зі своїх уявлень про те, яким повинна бути дитина певної статі. Адаптація дитини до нормативних уявлень батьків може відбуватися різними шляхами; 4) батьківське ставлення до дитини певною мірою залежить від того, чи збігається стать дитини зі статтю батька.

Але, як відзначає І. С. Коң, дитина - не є пасивним об'єктом гендерної соціалізації. Опіраючись на неузгодженість дій своїх вихователів, дорослих й однолітків і власний життєвий досвід, вона вибирає із пропонованих їй зразків щось своє [54].

Останнім часом розроблено нові теорії гендерної соціалізації, що прагнуть перебороти недоліки більш ранніх теорій. Ненсі Чодороу [28, с.10] створила власну теорію з акцентом на тому, що на генітальній стадії розвитку найбільших труднощів й страждань зазнають хлопчики, а не дівчатка. Це пов'язане з тим, що спочатку всі діти ідентифікують себе зі своєю матір'ю, і лише у віці 4–6 років хлопчики виявляються змушеними змінити ідентифікацію, що приводить до таких проблем, як гіперактивність, непосидючість, більша схильність захворюванням.

Таким чином, можна зробити висновок, що на формування статево-рольових уявлень, які є основою у становленні гендерної соціалізації, впливають різні чинники, а саме: процес навчання, прийняття ролі; оволодіння поведінковими діями, поведінка батьків, стереотипи тощо.

Варто зазначити, що дошкільний вік є сприятливий для розвитку статево-рольових уявлень. Саме в цьому віці відбувається перша гендерна соціалізація. Загалом виділяють такі типи статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку [99]:

1. Представники І типу (гармонійний) чітко ідентифікують та орієнтуються у статі за зовнішніми особливостями та біологічними параметрами; володіють нормовідповідною поведінкою; вміють самостійно встановлювати контакти та налагоджувати конструктивні дії з представниками обох статей; віддають перевагу соціальноприйнятним статево-рольовим

стандартам. У дитячому колективі займають високу статусну позицію та позитивне ставлення з боку однолітків, мають широке коло друзів у дитячому колективі. Дії таких дітей активні, енергійні, спрямовані на досягнення позитивного результату з дорослими і однолітками у сумісній діяльності. Розуміють різницю між виконанням статевої та соціальної ролі.

2. До II типу (ситуативний) відносяться діти, які ідентифікують та орієнтуються у статі за зовнішніми особливостями та біологічними параметрами; володіють нормовідповідною поведінкою; віддають перевагу соціальноприйнятим статеворольовим стандартам; вміють самостійно встановлювати контакти та налагоджувати конструктивні дії з представниками обох статей, але за потребою дорослого та взаємокорисної ситуації. Правильної лінії поведінки як представник певної статі дотримується у разі необхідності, реальна поведінка співпадає з нормовідповідними еталонами та уявленнями. Можуть назвати мотиви власної поведінки у сумісній діяльності та охарактеризувати вчинки.

3. Дошкільники III типу (індивідуалістично орієнтований) можуть стандартно ідентифікувати та орієнтуватися у статі за зовнішніми особливостями та біологічними параметрами; володіють нормовідповідною поведінкою; встановлюють та налагоджують конструктивні дії з представниками обох статей з використанням різних засобів затвердження своєї індивідуалізації, не зважаючи на пропозиції навколишніх. У коло друзів обирають однолітків, які готові підкорятися та залежати від їх рішень. У разі ігнорування однолітками їх бажань займають позицію «відчуження» або «агресора», створюючи тим самим напруженість у взаєминах дитячого колективу.

4. Діти IV типу (соціально орієнтований) характеризуються вмінням ідентифікувати та орієнтуватися у статі за зовнішніми особливостями та біологічними параметрами; володіють нормовідповідною поведінкою; постійно намагаються встановити контакти та налагоджувати конструктивні дії з представниками обох статей, готові підкорятися та жертвувати бажаннями

власного «Я» заради прийняття дитячим колективом; віддають перевагу соціальноприйнятим статево-рольовим стандартам. У сумісній діяльності та її результатів у подальшому надають перевагу партнерам-одноліткам, самостійності не проявляють. На роль лідера серед однолітків не претендують, будь-яким чином уникають конфліктів та непорозумінь з однолітками.

5. У представників V типу (дисгармонійний) не сформовані уявлення та знання про статево-рольову ідентифікацію за зовнішніми особливостями та біологічними параметрами; контакти та конструктивні дії з представниками обох статей ускладнені. Дії таких дітей на початок діяльності активні, але у подальшому вони змінюються залежно від настрою та бажань дитини, тому однолітки стороняться їх та характеризують як «небажаних та невпевнених партнерів». Різницю між виконанням статевої та соціальної ролей не розуміють, дати пояснення щодо значення кожної з них не вміють. Постійно залежать від контролю та допомоги дорослого, не здатні до регуляції власної поведінки. Серед однолітків займають низьку статусну позицію «одинака» та не мають друзів. Дії, вчинки та присутність таких дітей дисбалансиють відношення між однолітками як представників обох статей.

Загалом, розвиток статево-рольових уявлень у дошкільників із віком може змінюватись і відповідати іншому типу, взаємозалежності від факторів впливу на нього.

Отже, формування статево-рольових уявлень у дошкільному віці відбувається у процесі ідентифікації себе із тією чи іншою статтю, у результаті чого відбувається не тільки статева соціалізація дітей, а й соціальна, яка залежить від вікових, психологічних особливостей.

1.2 Формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку як важливий компонент статевого виховання

На нинішньому етапі політика України спрямована на входження нашої держави до європейської співдружності. Політичні та соціокультурні зміни,

інтеграційні та економічні процеси створюють передумови для вдосконалення вітчизняної педагогічної освіти стосовно її відповідності вимогам Європейського освітнього простору, впровадження гендерних підходів у вихованні підростаючого покоління. Особлива увага в процесі реформ приділяється проблемі створення однакових умов для представників обох статей як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплено в державних документах. Тому український педагогічний простір покликаний виконувати особливу функцію у формуванні особистості людини, її інтелектуального й духовного потенціалу. Заклад дошкільної освіти як соціальний інститут продовжує відтворювати стандарти традиційної культури у питаннях жіночності і мужності, сприяти формуванню стереотипів самосприйняття і самооцінки особистості дошкільника за статевою ознакою [20].

Проблема статевого виховання висвітлена у численних наукових працях таких науковців, педагогів як Д. Ісаєва [44], О. Петренко [79], Т. Говоруна [26], В. Кравця [62], Я. Корчака [61], С. Русової [85], А. Макаренко [66], В. Сухомлинського [93] та ін.

Глобальними завданнями формування статево-рольових уявлень на сучасному етапі є: формування правильного розуміння ролі чоловіка й ролі жінки в суспільстві та моделі правильної поведінки певної статі; прищеплення культури взаємовідносин статей та ін. А. Сьоміна виділяє завдання, які мають вирішувати педагоги дошкільного навчального закладу в процесі формування статево-рольових уявлень дітей дошкільного віку [95, с. 41]:

- виховувати у дітей стійкий інтерес і позитивне ставлення до себе як об'єкта пізнання, до рідних, близьких людей, бажання бути приємним партнером у спілкуванні з ними;

- поглиблювати знання про розподіл усіх людей на чоловіків і жінок, про зміст понять «хлопчик», «дівчинка», сприяти статевої ідентифікації; формувати здорове ставлення дітей до статевої відмінностей, до народження дитини;

- вчити реагувати на прояви сексуального розвитку дітей різних статей правильно і компетентно; підтримувати фізичне і психічне здоров'я дітей, радість світосприйняття, оптимістичне ставлення до навколишнього світу;

- розвивати уявлення про себе та інших людей як про осіб фізичних і соціальних – зі своїми недоліками, типовими й індивідуальними особливостями; створювати умови для набуття досвіду відносин з навколишнім світом у цілому і світом людей зокрема;

- стимулювати самостійність, вміння здійснювати мотивований вибір, віддавати комусь/чомусь перевагу; розвивати емпатію як якість особистості – вміння відчувати і розпізнавати стан і настрої людей, поводитися відповідно до них, керувати своїми емоціями і поведінкою; збагачувати свої знання про свою сім'ю, рід, сімейні реліквії, традиції;

- ознайомлювати з основними функціями сім'ї як психологічної групи і соціального інституту, з розмаїттям соціальних ролей, їх особливостями тощо; закладати основи виконання відповідних своїй статі соціальних ролей.

Мета статевого виховання - виховання дитини як представника певної статі, формування в неї моральних норм взаємин між представниками протилежної статі, озброєна її знаннями про особливості власного розвитку та розвитку представників протилежної статі, виховання статевої культури [31].

Проблема статевого виховання не є «відкриттям» сучасності, здавна світові мислителі стверджували важливість, освіти хлопчиків і дівчаток з урахуванням різних підходів [27].

Філософи Античності, зокрема Платон, стояли на позиціях спільного навчання та виховання. Він вважав, що суспільне виховання дітей може бути покладено як на чоловіків, так і на жінок. Жінки, залежно від їхніх здібностей, можуть бути філософами й навіть воїнами. Платон підійшов до ідеї рівноправності статей. Він вважав, що жінки на рівні з чоловіками можуть брати участь у всіх справах держави [79, с. 14–15].

В основі філософії Арістотеля – ідея роздільного навчання хлопців і дівчат. На його думку, чоловік і жінка мають різну природу, тому повинні мати

різні знання й уміння. В одному з розділів «Політики», міркуючи про владні відносини та форми управління в родинному колі, Аристотель визначає, яке становище займає батько в родині, яке місце раба, дружини та дитини (чоловічої статі). Управляти не вільними особами, зазначає Аристотель, це зовсім не те, що керувати вільними людьми; керувати дружиною – це означає здійснювати «політичну владу», з якої випливають відносини постійної нерівності; управління дітьми, навпаки, можна назвати «царськими», оскільки воно ґрунтується «на прив'язаності та перевазі у віці» [62, с. 189].

Таким чином, Аристотель заперечує платонівську теорію соціальної справедливості, визначає патріархальну сім'ю як необхідний елемент розвитку грецького міста-держави, а жінку виключає з публічної, громадянської та владної сфер.

Не можна оминути увагою появу української традиції транслювання гендерних (статевих) ідей у педагогічній науці, яка започаткована як ідея гідної освіти як для хлопчиків, так і для дівчаток. Виникнення ідеї науковці пов'язують з 1086 р. – з відкриттям у Києві першої жіночої школи, де навчались дочки Ярослава Мудрого – Анна, Єлизавета й Анастасія, які стали високоосвіченими жінками. Відомо, що ще в 1652 р. Павло Аллепський, архідиякон Антіохійської православної церкви, подорожуючи Україною, відзначав високий рівень освіченості жінок, а саме: «вміють писати і читати не лише козаки, але їхні дружини і дочки» [33, с. 67].

Ж. Руссо зазначав, що чоловіки й жінки як біологічні істоти подібні, однак як суспільні – різняться. На тлі суспільних змін змінюються позиції дітей, їхня свідомість: дівчатка стають агресивними й грубими, а хлопчики переймають жіночий тип поведінки. Тому дуже важливо приділяти увагу статевому вихованню дітей. Але насамперед дорослі мають усвідомити, що вони є взірцем для дітей і повинні поводитись відповідно до своєї гендерної ролі, адже від цього значною мірою залежить те, як приймуть свої ролі діти [85].

Аналіз зазначених прикладів показує, що гендерний (статевий) розвиток членів суспільства має свої специфічні особливості та критерії оцінки, за якими надалі й склалися гендерні уявлення. При розробці педагогічних принципів навчання Я. Коменський не враховував принцип рівних можливостей для хлопчиків і дівчаток, а Й. Песталоцці стояв на позиції спільного навчання й вважав, що сутність виховання – у поступовому розвитку природних задатків відповідно до природних законів розвитку дитини [62, с. 74].

На думку Я. Корчака, у питанні спільного виховання та навчання хлопчиків і дівчаток має важливість індивідуальний, а не упереджений підхід [61, с. 313].

К. Ушинський захищав принципи особистої людської волі, людської нічим не оціненої гідності, рівності людей перед законом, поваги до прав будь-якої людини, хто б вона не була. Він писав: «Для християнства чоловік і жінка – особи рівноправні, однаково самостійні й однаково відповідальні, яких тільки шлюб вводить у рівноправні між собою відносини» [62, с. 43].

Натомість, С. Русова дискутувала з проблеми спільного навчання хлопчиків і дівчаток із відомим американським психологом С. Холлом: «...але в цьому разі думка славетного психолога не має для нас авторитету. І ми більше схиляємось до думки французького педагога Бюїсона: «Коли з дитинства дітей ведуть спільно – і дівчата, і хлопці у спільній праці, спільних іграх і розвагах звикають до товаришування, тоді в юнацькому віці це товариство не стає для них чимось незвичайним, і по всіх школах, де коєдукація поставлена з великою увагою взагалі до психології учнів, там вона дає найкращі наслідки – зближує обидві статі, паралізуючи небажаний флірт справжніми товариськими відносинами, ставлячи їх на певний шлях спільної праці, прагненнями до одної загальної мети, товариського інтимного догляду «вихованців та виховниць» [85, с. 15].

Педагог А. Макаренко писав: «Серед цих загальних методів виховання є такі, що до статевого виховання більше стосуються, є такі, що стосуються менше, але всі вони, разом узяті, великою мірою визначають наш успіх у

вихованні майбутнього сім'янина, майбутнього чоловіка або майбутньої жінки» [67, с. 399].

Виховання хлопців та дівчат В. Сухомлинський розглядав не як паралельні, а як взаємопов'язані і взаємообумовлені процеси. У своїх творах В. Сухомлинський розглядає найрізноманітніші проблеми формування статево-рольових уявлень в сім'ї та особистості: яким має бути ставлення дітей до батька і матері, чоловіка до дружини. Особливу увагу він приділяє роботі з дівчатками. Саме підготовці дівчаток до усвідомленого материнства та великої місії матері В. Сухомлинський присвятив чимало своїх творів [93].

За В. Кравцем, статеве виховання – «процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі» [62, с. 174]. Специфіка цього виховного процесу полягає у розгляді людини як суб'єкта діяльності й тому для гендерного виховання, з одного боку, може бути використаний будь-який вид діяльності, а з іншого – спеціально організований особливий її вид.

Статеве виховання цілеспрямованим процесом, де відбувається вплив на почуття дитини, її свідомість, поведінку, для того щоб сформувати у неї повагу до особистості незалежно від статі, розвивати індивідуальні якості і здібності задля їх самореалізації, формувати навичками толерантної поведінки з метою побудови громадянського суспільства. Також варто наголосити що статеве виховання передбачає пом'якшення гендерних стереотипів, формування досвіду взаємодії між статями на засадах гендерної рівності, недопустимість протиставлення за статевою ознакою в сім'ї, дошкільних навчальних закладах, школі, будь-яких суспільних інститутах, створення рівних умов і можливостей для розвитку, самовдосконалення і самореалізації кожної особистості.

Своє бачення сутності гендерного виховання запропонував О. Петренко, який сприймає цей напрям виховання як різновид «соціального виховання в єдності та інтеграції функцій правового, морального й статевого виховання, які

потребують спеціальної організації і відповідного педагогічного керівництва, незалежно від вікової категорії вихованців» [79].

Отже, статеве виховання – це сучасний напрямок виховної діяльності педагога, який шляхом сприятливої соціалізації дозволяє сформувати у дитини стійке поняття власної статі.

Варто зазначити, що статеве виховання пов'язане із гендерно-рольовою соціалізацією. Процес статево-рольової соціалізації, розвиток психічної статі містить три компоненти: когнітивний, емоційний, поведінковий. Когнітивний компонент передбачає формування статевої самосвідомості, включаючи уявлення про себе, як про представника певної статі і про зміст типової рольової поведінки, відповідної статі дитини. Поведінковий компонент – засвоєння моделей, типових для представників тієї чи іншої статі і реалізації їх у житті. Емоційний компонент – виникнення статево-рольових переваг, ціннісних орієнтацій і визначених типових для статі потреб і мотивів, які пов'язані з моральним розвитком особистості. Саме емоційний компонент, а також диференціація статевої ролі чоловіка та жінки у відношенні змісту особливостей соціальних очікувань та соціального тиску суспільства та найближчого оточення сприяють появі психічних відмінностей між представниками різної статі [75].

На думку Д. Ісаєва, статево-рольова соціалізація тісно пов'язана з поняттям «статево-рольового виховання», але не зводиться до нього. У вузькому розумінні (не в соціальному, а в педагогічному) статево-рольове виховання – це процес систематичного, планомірного впливу на формування статевої свідомості і статево-рольової поведінки, який передбачає кінцевий результат (гармонійний особистісний і психосексуальний розвиток хлопчиків і дівчаток, оптимізація міжстатевої особистісної взаємодії) і засоби його реалізації (наявність мети, програм, засобів, методів і виконавців [43]).

Статево-рольова соціалізація дітей має здійснюватися як у сім'ї, так і в дошкільному закладі. Більшість дослідників зазначає, що сім'я є першим і головним агентом статевої і статево-рольової соціалізації дітей. Модель

сімейного життя в багатьох аспектах стає вирішальною для формування особистості дитини. Стосунки із членами сім'ї формують установки дошкільників щодо інших людей, предметів і явищ. Згодом, із розширенням кола соціальної взаємодії, первинні установки можуть змінюватися, доповнюватися, але ніколи не викорінюватися зовсім [14].

Особистий приклад батьків виконання ними ролей чоловіка й дружини, батька й матері стає для дитини першим і найміцнішим зразком для наслідування. Сім'я не лише формує та спрямовує психосексуальний розвиток дитини, але й оберігає її від негативного впливу «таємних вихователів». Ряд дослідників цієї проблеми зазначають, що порушення статево-рольової ідентифікації дітей значною мірою залежить від того, який морально-етичний клімат сформувався в сім'ї, у стосунках між батьками, батьками й дітьми [18].

Батьки впливають на статево соціалізацію дітей не безпосередньо, а загалом, опосередковано. Атмосфера любові і взаєморозуміння між батьками, батьками та дітьми - важливий елемент статевого виховання дошкільників [43].

Також вагоме значення у статево вихованні мають заклади освіти. Виходячи із зазначеного, педагоги дошкільних закладів в освітньо-виховному процесі належну увагу мають приділяти статево вихованню дошкільників. Адже займаючись вихованням дітей, вільно чи не вільно, відбувається проектування на них моделі поведінки, бачення світу, ставлення до оточуючих [34, с. 42].

У сучасному освітньому просторі в стінах дошкільного закладу повинні відбуватися семінари, круглі столи, практикуми, ділові ігри щодо висловлення поглядів до гендерного виховання, темою цих заходів має бути «Виховання сучасних дівчаток і хлопчиків із позиції гендерного виховання» [56].

Організація життя і діяльності дітей, які б забезпечували засвоєння статево-рольового досвіду, виховання статевої культури хлопчиків та дівчаток вимагає від вихователів широкої обізнаності у сфері статевого виховання дітей, уміння налагодити контакт з батьками. Наприклад, разом із психологом вихователі можуть проводити як індивідуальні, так і групові бесіди, під час

яких можна розяснювати дітям які необхідні чоловічі та жіночі риси для тієї чи іншої професії. Ефективними можуть бути і вистави, лялькові театри з участю дітей та вихователів, читання казок з їх подальшим роз'ясненням [98, с. 75].

Педагог О. Колісник у праці «Формуємо світогляд: дівчатка і хлопчики» зазначає, що всі педагоги дошкільного закладу повинні брати участь у формуванні гендерної культури, але головним ініціатором може виступати соціальний педагог [23].

Оскільки одним із напрямів соціально-педагогічної діяльності є формування в дітей уявлень про роль і життєве призначення хлопчиків і дівчаток у сучасному суспільстві. Н. Клименюк аналізує, що кожен індивід розвивається як представник конкретної статі з'явившись на світ дівчинкою або хлопчиком, у процесі соціалізації засвоює комплекс норм, правил, моделей поведінки, прийнятих у певному суспільстві [51, с. 132].

Дитина набуває гендерних характеристик, але не завжди цей процес протікає гладко й без проблем. Зміна базових соціальних орієнтирів неминуче призводить до перегляду та переоцінки завдань, напрямів, форм організації виховної роботи. А. Цьось пропонує проводити в дошкільних закладах дискусії за круглими столами на тему: «Сучасні дівчатка та хлопчики». Наприкінці дискусії педагоги пропонують спільно створити портрет майбутнього суспільства з погляду на гендерне виховання [104].

Також доцільним є проведення різних ігор. Наприклад, організувати дві команди дошкільників «Хлопчиків» та «Дівчаток». Кожна команда повинна створити відповідно свою цивілізацію. Потім здійснити подорож на міжгалактичний фестиваль [56].

На цьому фестивалі діти мають представити свою цивілізацію, вигадавши їй назву, культурні особливості, моральні риси, які притаманні представникам своєї цивілізації, та презентувати її. І справді, гендерний підхід у вихованні дошкільників у сучасному освітньому просторі дуже цікавий та неповторний, тому педагоги в роботі з дітьми повинні спиратися на свою творчість та знання,

щоб досягти успіхів. Не забуваючи, що таке виховання орієнтоване на те, щоб діти, коли стануть дорослими людьми, змогли створити щасливу сім'ю [27].

Отже, статеве виховання дітей дошкільного віку має вагомe значення у формуванні статево-рольових уявлень, сприяє розвитку статево-рольової соціалізації.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

У розділі розглянуто науково-теоретичні основи формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Розкрито проблему формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку в дослідженнях зарубіжних і вітчизняних учених. Визначено значення статевого виховання у формуванні особистості дитини старшого дошкільного віку. Окреслено аспекти на яких ґрунтується статеве виховання, а саме: сформованість у дітей статевого усвідомлення, вміння дітей співвідносити себе з оточуючими людьми за зовнішніми та біологічними ознаками, вміння позитивно ставитись до оточуючих дітей різної статі, а також формування у дітей статево-рольових орієнтацій. Розкрито поняття статево-рольових уявлень – це структурний компонент статевої ідентичності, що відображає систему знань особистості про себе як представника певної статі, уявлення про чоловічі та жіночі ролі, які засвоюються в процесі статевої соціалізації. На розвиток статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку впливають: заклади освіти, оточення однолітків, особливості виховання в родині, особистість вихователя, засоби масового впливу.

Визначено головні завдання формування статево-рольових уявлень дітей дошкільного віку, до яких входять: формування правильного розуміння ролі чоловіка й ролі жінки в суспільстві та моделі правильної поведінки певної статі; прищеплення культури взаємовідносин статей, вміння співвідносити себе і оточуючих тощо. Зазначено, що саме дошкільний період є найважливішим для формування статево-рольових уявлень у дітей дошкільного віку, адже саме в цей період у дітей формується гендерна самосвідомість.

Розглянуто основні типи статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку, а саме: гармонійний, ситуативний, індивідуалістично-орієнтований, соціально-орієнтований, дисгармонійний. Кожен із перелічених типів має свої особливості і впливає на розвиток статевої соціалізації дитини. Треба зазначити, що розвиток статево-рольових уявлень у дошкільників із

віком може змінюватись і відповідати іншому типу, це залежить від факторів впливу на нього.

Треба наголосити, що формування статево-рольових уявлень у дошкільному віці відбувається у процесі ідентифікації себе із тією чи іншою статтю, у результаті цього відбувається не тільки статева соціалізація дітей, а й соціальна, яка залежить як від вікових так і від психологічних особливостей.

Обґрунтовано особливості формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку як важливого компонента статевого виховання. Статеве виховання – це організований процес впливу вихователя на вихованців, спрямований на формування у дітей статевої ідентифікації, розуміння різниці між чоловічою та жіночою статтю, а також розвитку правильних взаємостосунків та статево-рольової соціалізації. Статеве виховання відбувається з урахуванням психологічних особливостей дитини відповідно до вікового періоду.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНА ПРОСВІТА БАТЬКІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СТАТЕВО – РОЛЬОВИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Роль сім'ї у формуванні статево – рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку

Сім'я є першим і головним агентом статевої і статево – рольової соціалізації дітей. Модель сімейного життя в багатьох аспектах стає вирішальною для формування особистості дитини. Стосунки із членами сім'ї формують установки дошкільників щодо інших людей, предметів і явищ. Згодом, із розширенням кола соціальної взаємодії, первинні установки можуть змінюватись, доповнюватись, але ніколи не викорінюватись зовсім [14, с. 5].

В умовах швидкозмінного соціального середовища підлягають глибшому осмисленню традиційні погляди щодо специфіки впливу та функцій сім'ї на процес статево-рольової соціалізації старших дошкільників [47, с. 218].

Особистий приклад батьків виконання ними ролей чоловіка й дружини, батька й матері стає для дитини першим і найміцнішим зразком для наслідування. Сім'я не лише формує та спрямовує психосексуальний розвиток дитини, але й оберігає її від негативного впливу «таємних вихователів». Ряд дослідників цієї проблеми зазначають, що порушення статево – рольової ідентифікації дітей значною мірою залежить від того, який морально – етичний клімат сформувався в сім'ї, у стосунках між батьками, батьками й дітьми [18].

Сімейне виховання має низку специфічних рис, які зумовлюють особливий характер його впливу на особистість: 1) тривалість і безперервність; 2) широкий діапазон; 3) глибока емоційність та інтимноособистісний характер. Воно має тривалу «післядію»: позитивні чи негативні риси особистості, сформовані сім'єю в дошкільному дитинстві, впливають на дієвість наступних виховних впливів. Найбільшою сталістю відзначаються ті особистісні якості, які пов'язані з розвитком афективної сфери та ставлення до інших людей.

Формуючись у дитинстві на прикладі взаємин в сім'ї, вони зберігаються протягом довгих років і впливають на міжособистісну взаємодію з іншими людьми в різних сферах життєдіяльності [101, с. 43].

У сучасному суспільстві статево-рольові стереотипи великою мірою впливають на процес гендерної соціалізації дітей, визначаючи його спрямованість. Усвідомлення людиною своєї приналежності до чоловічої або жіночої статі визначають його поведінку, спосіб життя, формування особистісних якостей людини [19].

Усупереч усталеним уявленням, що статеву приналежність індивіда є суто біологічним явищем, статеву ідентичність, тобто усвідомлення себе особою певної статі, як зазначає С. Кон [52, с. 47 – 48] – це складний біосоціальний процес, у якому поєднуються онтогенез, статеву соціалізація і розвиток самосвідомості. Досить поширеними є культурно зумовлені уявлення про специфіку батьківської і материнської ролі у формуванні психологічної статі дитини. Вже з моменту народження дитини батьки поводяться по – різному з дітьми різної статі і покладають на них різні сподівання. Це пояснюється тим, що виховуючи хлопчика або дівчинку, батьки, у першу чергу, спираються на власні уявлення про те, яким повинен бути чоловік і якою – жінка. І синів, і дочок батьки однаково хочуть бачити добрими, порядними, працелюбними людьми. Однак часто навіть підсвідомо прагнуть розвивати у дівчаток ніжність, чуйність, акуратність, прагнення до краси, а у хлопчиків – сміливість, рішучість, лицарство. Тобто, так чи інакше формують передумови майбутніх чоловічих і жіночих якостей. І це природно, бо, як вважає Т. Репіна, якщо не закласти такі основи у дошкільному віці, згодом може виявитися вже запізно – змужнівши, колишні хлопчики та дівчатка перетворяться на чоловіків та жінок, але зі своїми сімейними та соціальними ролями справлятимуться погано. Це може стати причиною нещасливого особистого життя, зруйнованого шлюбу [84, с. 8].

Одним з основних механізмів, що зумовлюють процес статевої соціалізації і статево-рольової орієнтації, є статеву ідентифікація з батьками.

Важливість цього механізму зазначають практично всі дослідники. Ідентифікація має провідну роль у формуванні психологічної статі особливо в ранньому дитинстві, а в дошкільному – стосується насамперед статево-рольової ідентифікації. Діти наслідують поведінку батьків своєї статі, оскільки їх за це хвалять і заохочують до цього тато та мама. Пізніше коло осіб, з якими дитина ідентифікується, розширюється. В. Каган, зазначає, що в дошкільному віці об'єктом ідентифікації для дітей, які відвідують дитячий садок, часто стає вихователь. Це позитивно позначається на статевій соціалізації дівчаток (адже майже всі вихователі – жінки), але негативно впливає на статево-рольову орієнтацію хлопчиків [45].

Процес гендерної ідентичності починається буквально з моменту народження дитини. Формування психологічної статі дитини залежить не лише від біологічного чинника, а й від соціального середовища, у якому вона розвивається [22]. Сім'я завжди була й буде першим соціальним середовищем, яке визначає ціннісні орієнтації дитини. Як правило, під впливом близьких родичів дитина усвідомлює, яким має бути хлопчик, а якою – дівчинка, чим вони мають цікавитися, якій діяльності віддавати перевагу. Така дитина отримує на майбутнє орієнтири щодо виконання в житті певної статевої ролі – чоловічої чи жіночої [56].

Спілкування дитини з матір'ю є необхідною умовою розвитку образу материнства у дітей. М. Терещенко говорить, що після засвоєння «базис материнсько-дитячої взаємодії» в ранньому віці діти починають «приміряти» роль матері на себе у грі в дочки-матері. Головним в таких іграх є те, що дівчинка бере на себе роль матері по відношенню до ляльки. Дівчинка повторює роль своєї матері, що є відображенням її материнства. Тому дуже важлива участь дорослих (особливо мами) в цих іграх. Їх відношення до гри в ляльки – перший досвід стосунків своєї мами до мене, як майбутньої матері, і до моїх майбутніх дітей. Переоцінити цей досвід важко. Адже якщо моя мама не підтримує мене в ролі матері своєї ляльки, не радіє моїм відкриттям, значить, щось в цьому не так, погано, неправильно. Можливо, спостерігаючи за грою

своєї дитини з лялькою мати відчуває власні негативні переживання щодо власного материнства [97, с. 76].

Натомість, С. Кон [52, с. 255] звертає увагу на відмінності в батьківському та материнському впливі на формування особистості дитини. Психологічна близькість із батьком спостерігається рідше, ніж з матір'ю. Вплив батька на виховання дітей у більшості сімей нижчий, ніж вплив матері. Але є й інша думка: роль батька, хоч не така виразна й постійна в житті дитини, як роль матері, все ж важливіша для формування соціально значущих якостей, зокрема статеворольових.

Батько впливає, наприклад, на схильність синів до виконання тих чи інших видів діяльності, на формування почуття відповідальності та чоловічої гідності, на моральні якості тощо. Для дочки ж батько виступає як перший у її житті зразок чоловіка, стосовно якого формуються базові установки статеворольової поведінки [29]. Батько частіше грається з дочкою в ігри, де формуються соціально значущі, морально цінні якості, а з сином – у рухливі, гучні ігри, в яких особливо заохочується активність. Зрозуміло, що матері легше зрозуміти дочку, батькові – сина. А щодо дитини протилежної статі батьки діють більше згідно з соціальними нормами, ніж з індивідуальними особливостями.

У такий спосіб, як зазначає Т. Титаренко, може успішно поєднуватися розвиток своєрідних властивостей дитини із засвоєнням необхідних стандартів статеворольової поведінки [98, с. 25]. Взагалі характер і стиль виконання батьком і матір'ю статевих ролей у сім'ї справляють величезний вплив на засвоєння цих ролей хлопчиками й дівчатками. Здатність до гармонійної статевої поведінки не може сформуватися поза сприйманням дитиною у її повсякденному житті чоловічої ролі батька та жіночої – матері. Не досить мужній батько, як і не досить жіночна мати не можуть оптимально впливати на процес статеворольового формування сина чи дочки.

Як зазначає Л. Морозов [70, с. 83] повноцінне засвоєння дитиною статевих ролей значно утруднюється в неповних сім'ях, де діти позбавлені

одного з батьківських зразків. Частіше неповна сім'я – це сім'я без батька. Хлопчики, що ростуть без батька, мимоволі засвоюють жіночі зразки поведінки, що надалі може ускладнити процес їхнього становлення. Згодом, з усвідомленням своєї чоловічої належності, вони можуть створювати собі досить далекі від дійсності уявлення про суто чоловічі форми спілкування як цілком протилежні до жіночих. У цих уявленнях мужність часто виступає як агресивність, грубощі, зухвальство. Такі хлопці намагаються виховувати в собі тільки «чоловічі» риси, що обертається надмірною самовпевненістю, невизнанням авторитетів, нестриманістю, труднощами у спілкуванні з оточуючими людьми, порушеннями поведінки.

Хлопці ж, які розвиваються більше за «жіночим» типом, виявляються соціально незрілими, нецілеспрямованими, безініціативними, неврівноваженими. Для них характерна підвищена тривожність, пасивність, боязкість, нерішучість. У хлопчиків із неповної сім'ї легше виявляється надмірна збудливість, істеричність, примхливість, непосидючість, емоційна відкритість і чутливість. У дівчаток із неповних сімей у майбутньому виникатимуть труднощі в розумінні осіб чоловічої статі – зокрема, їхніх чоловіків і синів. У них спостерігається підвищена замкнутість і недовірливість.

О. Насонова [71, с. 69] дослідила, що діти обох статей, які виховуються без батька, частіше, ніж діти з повної сім'ї, демонструють у поведінці конфліктність, коливання настрою, намагання виділитись, упертість, несаможиттєвість, пасивність. Психологічна близькість батька із сином сприяє формуванню в хлопця позитивних чоловічих якостей, забезпечує йому кращі можливості для пристосування до умов життя. Контакт із батьком допомагає задоволенню пізнавальних потреб, розумовому розвитку, формуванню практичних умінь тощо. Батько звичайно буває більш послідовним у впливах на дитину, що сприяє формуванню емоційно врівноваженої особистості. Емоційна близькість із матір'ю краще діє на дочок, ніж на синів. У хлопчиків занадто тісні контакти з матір'ю можуть провокувати розвиток емоційної нестійкості, схильності до надмірного самоаналізу з усіма відповідними

наслідками. Такі хлопчики у взаєминах зі сторонніми поведуться відчужено, недовірливо, рідко бувають здатними на щирість із друзями. Зауважимо, що для розвитку адекватних, повноцінних уявлень материнської та батьківської поведінки в дошкільному віці особливе значення має досвід спілкування з обома батьками. Навіть самі стримані батьки не можуть не демонструвати дитині стиль поведінки між собою.

Ю. Борисенко наголошує, що жорсткі, авторитарні батьки, які намагаються «сформувати із сина чоловіка», частіше мають слабких, несамотійних, легко керованих синів. Демократичні, але вимогливі батьки сприяють розвитку відповідальності і самотійності у синів [13].

У зв'язку з масовим безбатьківством дослідники говорять про «кризу батьківства». І. Кон з цього приводу пише: «Кризю батьківства можна розглядати і як аспект кризи сім'ї і як аспект кризи маскулінності. Інститут батьківства і практики, що реалізують його, – необхідні елементи гендерного порядку, співвідношення чоловічих і жіночих ролей і діяльностей. Батьківство – одна з головних чоловічих ідентичностей» [53].

Ю. Борисенко відзначає, що з точки зору психоаналізу послаблення батьківської влади в сім'ї – найбільша соціальна катастрофа, оскільки разом з батьківством виявилися підірвані всі зовнішні і внутрішні структури влади, дисципліна, самовладання і прагнення до досконалості. «Суспільство без батьків» означає демаскулізацію чоловіків, соціальну анархію, пасивну вседозволеність. Значну роль у становленні гендерних уявлень відіграє наявність братів та сестер, які значно впливають і на майбутнє ставлення до шлюбних партнерів [13].

Дослідниками у галузі сімейної психології [13; 32; 102] було виявлено тенденцію відтворювати у своїй сім'ї місце, яке людина займала серед братів та сестер. Наприклад, старший брат, у якого була молодша сестра, створює стійкий шлюбний союз з жінкою, у якої був старший брат. Найгірші прогнози заслуговує шлюб між подружжям, які були єдиними дітьми у сім'ї. Відмічено, що у тих випадках, де у батьківській сім'ї не було контактів з братами та

сестрами, дорослі чоловік та жінка будуть намагатись знайти у партнері риси батька або матері. Найбільші труднощі можуть виникати у батьків, які були єдиними дітьми у сім'ї. Вони не отримали зразок поведінки для наслідування і повинні переносити на дітей способи поведінки своїх батьків по відношенню один до одного.

Натомість, І. Кльоцина описує наступні особливості впливу братів та сестер на формування гендерних уявлень дітей [48]:

1) якщо в сім'ї є діти різної статі, то у них виявляється більше якостей, характерних для іншої статі;

2) вплив різностатевих дітей один на одного збільшується при зменшенні різниці у віці;

3) вплив старшої дитини сильніший на молодшу тієї ж статі, оскільки вона спонукає у неї відчуття переваги і прийняття своєї статі;

4) у першонароджених хлопчиків перевага і прийняття статевої ролі слабші;

5) найбільш типові реакції певної статі спостерігаються в єдиних дітей у сім'ї та у хлопчиків, що мають брата;

6) на ідентифікацію хлопчика з батьком позитивно впливає наявність брата. У дівчаток наявність сестри не позначається схожим чином, можливо, через ідентифікацію з матір'ю, яка більш виражена, ніж ідентифікація з батьком у хлопчиків.

У дослідженні І. Кона [53] встановлено, що хлопчики у яких були молодші брати чи сестри, мали вищий рівень самоповаги. Дослідник вказує, що малодітність сім'ї сьогодні потрібно заповнювати різновіковими контактами. Наприклад, дуже корисною може бути співпраця дітей – підлітків з дошкільниками або молодшими школярами. Це може сприяти розвитку у підлітків емоційності, емпатії, відповідальності за інших.

О. Кононко [58, с.101] зазначає, що у старшому дошкільному віці зростає потреба ідентифікації дітей з батьком своєї статі, який набуває значення еталону – моделі для формування властивих статі навичок поведінки.

Ототожнення з чоловічою або жіночою роллю, втіленою в особі батька тієї самої статі, дає можливість впевненіше поводитися серед ровесників, бути прийнятим ними. Натомість, О.Захаровим [37] встановлено більшу залежність хлопчиків із невротами від матерів (явище невротичної прив'язаності), а також розвиток у них прагнення до незалежності як своєрідної компенсації такої залежності. Хлопчики, позбавлені спілкування з батьком, виявляють більшу кількість страхів. Хлопчики й дівчатка боязкіші, якщо вважають за главу сім'ї матір, а не батька. Домінування матері утруднює рольову ідентифікацію хлопчиків з батьком.

Як зазначає В. Семиченко та В. Заслуженюк [86, с.187 – 188] на статево-рольове формування особистості дитини справляють вплив не лише батьки, а й усі інші члени сім'ї, насамперед дорослі, а серед них дідусі та бабусі, старші брати й сестри. Люблячі і чуйні бабуся і дідусь відіграють велику роль в емоційному та інтелектуальному розвитку внуків. Звичайно старші брати й сестри сильніше впливають на молодших, ніж навпаки. При цьому вагомішим є вплив брата на хлопчика і сестри на дівчинку. У деяких сім'ях вплив братів і сестер може бути навіть сильнішим, ніж вплив батьків. Спілкування з братами й сестрами є хорошою передумовою кращого соціального пристосування дитини в майбутньому. Спілкування з братом моделює спілкування з особами чоловічої статі взагалі, а спілкування з сестрою, відповідно, – з особами жіночої статі [98].

Отже, аналіз психолого – педагогічної літератури показав, що провідну роль у формуванні статево - рольових уявлень у дітей дошкільного віку відіграють їхні батьки, однак як показують дослідження і інші члени родини можуть якісно впливати на статево-рольові уявлення дошкільників. Проте нашою темою дослідження є роль батьків у формуванні статево - рольових уявлень у старших дошкільників і тому вважаємо їх основними агентами статевої соціалізації дошкільнят. Адже провідними детермінантами розвитку рольової диференціації статі дітей дошкільного віку є диференційоване

підкріплення типових для статі форм поведінки батьками і моделювання поведінки батьків.

2.2. Суть та формування обізнаності батьків в аспекті статевого виховання дітей дошкільного віку

Проблема батьківської обізнаності є однією з визначальних у питаннях функціонування та розвитку суспільства. Сучасні умови життя людини вимагають від неї зосередженості на компетентному виконанні батьківських функцій, а особливо для молодих людей, чий життєвий досвід потребує удосконалення, цілеспрямованого формування компетенцій у сфері батьківства. Актуальність проблеми формування батьківської обізнаності багато в чому пов'язана з тим, що недостатньо на різних рівнях реалізації сімейної політики розроблена концепція підвищення виховного потенціалу молоді сім'ї. З метою попередження подібних проблем профілактичну та корекційну діяльність необхідно розпочинати якомога раніше: на етапах підготовки молоді до створення сім'ї, формування готовності до народження дітей, на початкових етапах реалізації батьківських обов'язків та функцій [7].

Термін «обізнаність» вказує на знання у певній галузі, гарна орієнтація у чомусь, ознайомленість з чимось. [15, с 804].

Для коректності роботи з батьками в контексті формування їхньої педагогічної обізнаності по формуванню статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку, доцільним вважаємо використання компетентнісного підходу у взаємодії з ними. У компетентнісному підході батьківська обізнаність розглядалася як результат неперервної освіти, що характеризується певними компетенціями (розвинуте почуття відповідальності; потреба в піклуванні про інших людей; здібності: до активної участі в житті суспільства і до ефективного використання своїх знань і вмінь; до психологічної близькості з іншою людиною; до конструктивного вирішення різних життєвих проблем на шляху самоактуалізації та самореалізації

особистості, ціннісні орієнтації, батьківські позиції, стиль виховання, комунікативні вміння тощо) [8].

Очевидно, що сім'я – школа почуттів дитини, тобто спостерігаючи за взаємовідносинами дорослих, дитина набуває морально-емоційного досвіду. Малюк за своєю природою активний, допитливий, який легко засвоює все, що бачить і чує, йому передається настрій дорослих. Тому важливо, які прояви дорослих він спостерігає: щирість, турботу, ніжність, привітні обличчя, спокійний тон, гумор чи поспішність, буркотливість, дріб'язковість і похмурі обличчя. Усе це – перша цеглинка в майбутній будівлі особистості.

На думку В. Сухомлинського, сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави [92].

Для нашого дослідження важливими є слова А. Макаренка, адресовані батькам: «Ваша особиста поведінка – вирішальна. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, чи повчаєте, чи наказуєте їй. Ви виховуєте її кожної миті свого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома. Для виховання потрібно не багато часу, а мудре використання кожної миті» [66].

Уміння розуміти дитину, її стан і мотиви поведінки дозволяють найбільш правильно визначити відповідний підхід до неї. На думку М. Стельмаховича, у будь-яких складних педагогічних ситуаціях батьки повинні рахуватися з почуттям маленької людини, бачити в ній особистість, прагнути до взаєморозуміння, яке побудоване на повазі й довірі справедливості й оцінці вчинків дітей, у своїх вимогах залишатися завжди доброзичливими [89].

Народна мудрість не дарма наголошує: «Діти – дзеркало батьків» або «Які батьки, такі як діти», «Яблуко не далеко падає від яблуні», підкреслюючи: все, що ми бачимо в дитині, вона переймає в першу чергу від батьків. У контексті вищезазначеного нагальною стає проблема формування батьківської обізнаності, що не належить до загальноприйнятих понять і в науково-методичній літературі згадується як складова батьківства, особистісну якість батька або матері. Аналіз філософської, психологічної, соціально-педагогічної

літератури свідчить про наполегливі пошуки вченими умов і механізмів батьківського виховання та формування навичок компетентного батьківства. Для нас представляє інтерес визначення батьківської компетентності як грамотності в питаннях освіти, розвитку, виховання своєї дитини [39].

Під батьківською компетентністю в педагогічному (андрологічному) аспекті ми розуміємо наявність знань, вмінь, навичок, необхідних для вирішення проблем, що виникають під час виконання батьківської функції. Психологічний аспект батьківської обізнаності передбачає здатність використовувати наявні знання, вміння, навички, тобто безпосередньо цю функцію виконувати та отримувати соціально схвальний результат – тобто, вирішення тої чи іншої проблеми [40].

Узагальнення різних поглядів [73; 74; 90] на сутність батьківської обізнаності дало змогу констатувати, що під цим поняттям маються на увазі: знання, уміння, навички і способи виконання виховної діяльності; інтегративна характеристика, яка визначає здатність розв'язувати проблеми і типові задачі, що виникають у реальних ситуаціях виховної діяльності, з використанням знань, досвіду, цінностей і схильностей; інтегральна особистісна характеристика, яка визначає готовність і здатність виконувати виховну функцію відповідно до прийнятих у соціумі в конкретний історичний момент норм, стандартів, вимог; здатність розуміти потреби дитини і створювати умови для їх комбінованого задоволення; здатність свідомо планувати освіту дитини та її входження в доросле життя відповідно до матеріального добробуту сім'ї, здібностей дитини та соціальної ситуації. Отже, найчастіше в поняття батьківської обізнаності дослідники вкладають уміння батьків розуміти дитину, планувати її освіту.

Проте людина, яка знає, як слід діяти, володіє необхідними вміннями, не завжди є компетентною у виконанні відповідної діяльності. Щоб належним чином виконувати виховну функцію, батьки повинні не тільки володіти певними знаннями і вміннями, а й розуміти самих себе як вихователів. Повною мірою це твердження стосується і батьківської обізнаності щодо професійного

самовизначення старшокласників. Тому більш прийнятним, на нашу думку, вважаємо визначення батьківської обізнаності як здатності бачити і розуміти реальну ситуацію, в якій зростає і розвивається дитина, докладати зусиль для її професійної орієнтації у сприятливому напрямі на основі знання вікових особливостей, нахилів і здібностей, уміння застосовувати ефективні способи взаємодії з дитиною на засадах свого самопізнання і самозміни [9].

О. Арнаутова розглядає природну і соціальну складові батьківської обізнаності. Природна обізнаність «розгортається природним чином як генетична програма продовження роду, яка пов'язана з такими поняттями, як природна чутливість (здатність відчувати іншого як самого себе, емоційна чуйність, унікальність, доцільність, цілісність». У міру зростання і розвитку дитини на перший план починає виходити соціальна обізнаність. Це і культура виховання в сім'ї, і традиції виховання, що передаються від покоління до покоління, і стереотипи і звички поведінки, і духовно - нравственние традиції суспільства. Компетентний батько в будь-який момент часу, в будь-якій ситуації спілкування зі своєю дитиною може бути щирим і виявляти з ним «спільну мову», бачити актуальну ситуацію його розвитку і знаходити найбільш ефективні шляхи, засоби і методи розвитку дитини. Батьківська обізнаність - це поєднання знань, почуттів і дій [3, с.24].

Варто наголосити, що важливим компонентом для педагогічної обізнаності батьків є педагогічна культура.

Педагогічна культура батьків – це важлива складова загальної культури, в якій втілено накопичений людством досвід соціокультурного виховання дітей і підлітків у сім'ї. Вона слугує власне соціально – педагогічній діяльності батька і матері, допомагає їм уникнути традиційних помилок у сімейному вихованні, знаходити правильні рішення в нестандартних ситуаціях. Педагогічна культура батьків включає такі складові: систему знань із педагогіки (етнопедагогіки), психології (етнопсихології), соціології, етики, естетики, фізіології зростаючої особистості; уміння використовувати ці знання у практиці виховання; любов до дітей і виховної роботи з ними [83].

Дослідник С. Вершловський розглядає педагогічну культуру як історичну програму соціального наслідування, яка охоплює соціально – педагогічний ідеал, адекватні форми і методи його досягнення, суб'єктів педагогічної культури, якими можуть бути батьки, сім'ї, педагоги, суспільство, держава. У ньому розумінні в педагогічній культурі виокремлюють три рівні: реліктовий, актуальний, потенційний [17].

Реліктовий рівень містить педагогічні настановлення, норми, способи і форми педагогічного процесу, що склалися історично і продовжують за інерцією своє існування, навіть, за відсутності необхідних об'єктивних передумов.

Актуальний рівень відображає специфіку сучасної суспільної педагогічної ситуації. Це зразок освітньо – виховної діяльності, вибудований згідно з вимогами соціального замовлення. Третій рівень представлений педагогічною інноватикою, мета якої полягає у підготовці освітньої системи до вимог завтрашнього дня [17, с. 7].

Педагогічна культура також інтерпретується як такий рівень педагогічної підготовки батьків, який дає їм змогу перетворити сімейне виховання на цілеспрямований, успішний процес, що повноцінно вирішує завдання розвитку і виховання дитини в єдності зі школою [4, с. 65].

У широкому соціально – педагогічному сенсі педагогічна культура батьків інтерпретується як складова загальної культури людини, в якій відображено накопичений людством досвід виховання дітей у сім'ї, такий рівень їхньої педагогічної спрямованості, який відображає міру зрілості як вихователів і виявляється в процесі сімейного виховання [72, с. 64].

Тобто, педагогічна культура батьків, з одного боку, віддзеркалює рівень оволодіння ними наявним у суспільстві соціально – педагогічним досвідом виховання, а з іншого – передбачає реалізацію цього досвіду у повсякденній життєдіяльності своєї сім'ї.

Низька педагогічна культура батьків спричинює їхнє безвідповідальне ставлення до виконання виховної функції, мотиваційну обмеженість щодо

розв'язання проблем, пов'язаних із вихованням і розвитком дитини, формалізацію батьківсько – дитячих взаємин, збільшення дефіциту теплоти, уваги і поваги між членами сім'ї, що призводить до формування в дитини низької самооцінки, невпевненості в своїх силах, розвитку негативних способів самоствердження в соціумі.

На думку С. Щербакової, більш правомірно вести мову не просто про педагогічну, а про психолого – педагогічну культуру батьків, акцентуючи на її психологічних засадах. Де пояснюється тим, що будь – який педагогічний спосіб, метод впливу та взаємодії з дитиною, будь – який крок батьків у напрямі формування та розвитку її особистості дуже важко здійснити без знання закономірностей психічного розвитку дитини, без розуміння психічних мотивів, які зумовлюють кожний її вчинок, без уміння протистояти тим міфам і помилкам з приводу особливостей дитячого психічного розвитку і методів виховання, наявних у культурі поряд із науковою психолого – педагогічною системою поглядів [102].

Ґрунтуючись на таких ідеях, С. Щербакова пропонує розглядати психолого – педагогічну культуру батьків як особистісне утворення, що проявляється в їхній ціннісно – цільовій спрямованості на повноцінне виховання і розвиток дитини, здатності до рефлексії, самоконтролю, регуляції своєї поведінки, у творчому володінні психолого – педагогічними технологіями, знаннями, гуманістичним стилем взаємодії з дитиною. Дослідниця переконана, що ефективність сімейного виховання, повноцінний психічний та особистісний розвиток дитини залежать не просто від рівня психолого – педагогічної культури, а від рівня сформованості тих чи тих компонентів її структури [105].

Аналізуючи об'єктивні та суб'єктивні чинники, які безпосередньо позначаються на виховному потенціалі сім'ї, Л. Хачатрян і Н. Кабанова наголошують на важливості такого суб'єктивного за характером чинника, як педагогічна культура батьків, що визначає можливість продукування конструктивного виховного впливу на формування і розвиток особистості

дитини. І хоча автори не подають чіткого визначення самого поняття «педагогічна культура батьків», вони окреслюють ті якості і властивості, наявність яких може слугувати свідченням педагогічної культури. Зокрема, зазначений вплив відбувається ефективно, якщо батьки свідомо підходять до вибору методів виховання, зважаючи переваги і недоліки кожного з них, уміють чітко формулювати виховні цілі. Це, своєю чергою, дає їм змогу окреслити певний напрям і виховну стратегію, які, безумовно, мають бути несуперечливими, послідовними [105].

Відсутність у батьків знань про закономірності особистісного розвитку, вікові особливості дітей та їхнє значення для виховання, на переконання Л. Хачатрян і Н. Кабанової, може спричинити втрату контролю над поведінкою дитини і, як наслідок, зниження якості виховання. Щодо інших параметрів педагогічної культури батьків, до них пропонується відносити усвідомлення недостатності наявних психолого – педагогічних знань та орієнтацію на їх поглиблення і розширення, активність в оволодінні такими знаннями, уявлення про доцільне використання тих чи інших практик заохочення і покарання дітей, відсутність у сім'ї ціннісних суперечностей у поглядах на виховання дитини та вимоги до неї. Визначаючи педагогічну культуру батьків як інтегративне утворення, що уособлює єдність цінностей, діяльнісних проявів, сутнісних сил особистості батьків, спрямованих на творчу реалізацію процесу виховання і розвитку дитини в сім'ї, Ю. Гладкова вирізняє її критерії і показники, до яких належать (табл. 1) [24]:

Таблиця 1

Критерії і показники батьківської обізнаності

Критерії	Показники
Ціннісні орієнтації	ставлення до сім'ї, дитини як до цінностей; визнання самоцінності дитинства, індивідуальності дитини; усвідомлення емоційної сфери дитини як базової основи особистості та своєї ролі в забезпеченні психологічного

	захисту та емоційного благополуччя дитини; розуміння необхідності цілеспрямованого систематичного виховання дитини за допомогою узгоджених зусиль усіх членів сім'ї
Особистісні прояви	наявність таких психологічних позицій, як здатність до емпатії, рефлексії, самоконтролю, саморегуляції; уміння долати власні особистісні проблеми без завдання шкоди емоційному самопочуттю дитини; готовність до узагальнення, аналізу, корекції, перебудови власного досвіду виховної діяльності; розширення сфери спілкування з носіями педагогічного досвіду, підвищення комунікативної культури, активне прийняття ролей «Я навчаюся» («Мене навчають») та «Я навчаю» як основу діалогу
Діяльнісні характеристики	свідоме прийняття ролі батьків як вихователів, відповідальних за розвиток особистості своєї дитини; володіння психолого – педагогічними знаннями в практиці повсякденної взаємодії з дитиною відповідно до її особливостей і тенденцій розвитку; узгодження мети і методів виховання з інститутами суспільного виховання для забезпечення наступності в розвитку дитини; гнучкість форм і методів взаємодії в різних ситуаціях, а також у зв'язку з віковими змінами дитини

Найважливішим параметром обізнаності батьків виступає тип батьківського ставлення до дитини. Він виражається насамперед у емоційній чутливості до своєї дитини, так званої сенситивності. Сюди ми відносимо:

- любов і повагу до своєї дитини, наявність емоційної підтримки в сім'ї;
- довіру до дитини, готовність прийняти його таким, яким він є, віра в успіх дитини, зацікавленість в її справах і планах, прагнення допомогти в вирішенні виникаючих проблем;
- позитивна оцінка дитини (прийняття її адекватної «Я – концепції»).

Тип батьківських відносин може також виражатися в повній або частковій відсутності сенситивності в ставленні до дитини і проявлятися [91]:

- у завищенні вимог, невідповідних здібностям і віковим особливостям дитини;
- у дратівливості, досаді, злості, образі, недовірі, неповазі до дитини, її досягнень і успіхів, в емоційній черствості;
- в прагненні приписати дитині особисту і соціальну неспроможність і т.д.

Педагогічна освіта батьків – складне інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності. Педагогічна культура батьків характеризується певною сумою знань з психології, педагогіки, фізіології, гігієни тощо; вміннями та навичками, набутими в процесі виховання дітей та догляду за ними, здатністю синтезувати інформацію, що надходить з різних джерел, оволодівати методами сімейного виховання. Педагогічна культура батьків у різних життєвих ситуаціях може виявлятися в комплексі або окремих її складових [80, с. 246]. Шляхи формування обізнаності батьків визначається розвитком мотиваційної, змістової і конструктивної підсистем; поліпшення механізму регулятивних систем, які пов'язані з умовами реалізації виховної діяльності сім'ї [78].

Мотиваційна підсистема (або мотиваційний компонент системи) являє собою сукупність потреб, інтересів, бажань, планів, програм, спонукань. Виховна діяльність завжди опосередкована інтересами і може реалізовуватись без використання механізму емоцій. Формування мотиваційного компонента передбачає стимулювання інтересів, цілеспрямованості, бажань молодих батьків з урахуванням сукупності установок особистості, а також визначення мети виховання молодших школярів в умовах сім'ї, складання відповідних планів і програм.

Змістова підсистема передбачає забезпечення батьків надійними і усвідомленим знаннями психолого – педагогічного мінімуму виховання дітей.

Змістовий компонент педагогічної культури молодих батьків визначається завданнями сімейного виховання молодших школярів. Основні з них такі:

- 1) турбота про здоров'я дитини, нормальний розвиток її почуттів і сприймання (органів зору, слуху, нюху, смаку...);
- 2) піклування про всебічний розвиток дитини, формування її мовлення, елементарних знань та уявлень про навколишній світ за допомогою казок, пісень, лічилок, примовок, загадок, скоромовок, прислів'їв тощо;
- 3) формування ціннісних орієнтацій у дитини з позицій добра, справедливості, гуманності, чесності, почуття власної гідності;
- 4) створення сприятливої трудової атмосфери співробітництва;
- 5) залучення дитини до народних традицій, до активної участі у всенародних і сімейних святах.

Конструктивний компонент являє собою сукупність всіх видів, форм, умінь, навичок особистості, прийомів, методів, що використовуються у виховній діяльності батьків. Він передбачає практичне вміння творчої реалізації оновлених компонентів і параметрів педагогічної культури в практиці сімейного виховання. Складний за структурою та динамічний характер педагогічної культури молодих батьків зумовлює необхідність дотримання у процесі її формування таких вимог [81, с. 136]:

- цілісного підходу до вибору сукупності засобів, що забезпечують формування всіх компонентів педагогічної культури ;
- урахування рівнів педагогічної підготовленості батьків і їх індивідуальних особливостей;
- досягнення наступності в поповненні знань і тісного їх взаємозв'язку з особистою практикою виховання дітей кожного з молодих батьків.

Спираючись на вище зазначену структуру педагогічної культури сім'ї, ми можемо трактувати це поняття як сутність взаємостосунків між батьками і дітьми через включення механізмів різних видів їх діяльності і застосування в цій діяльності моральних категорій, які є важливим чинником психолого-педагогічної компетентності батьків при статево-рольових уявлень дітей.

Отже, теоретичне дослідження науково-методичної літератури дозволило нам виявити основні педагогічної обізнаності, якими мають володіти батьки дітей старшого дошкільного віку для якісного формування статево-рольових уявлень. На основі досліджень Ю. Гладкової нами було визначено критерії та показники обізнаності батьків щодо формування у дітей старшого дошкільного віку статево-рольових уявлень. Все вище зазначене дозволило нам припустити, що підбір ефективних форм та методів співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування у дітей статево-рольових уявлень відіграє вагомое значення у розвитку особистості, адже тісна взаємодія вихователів і батьків сприяє поліпшенню організації і проведення навчального процесу у закладах дошкільної освіти. Узагальнюючи вище зазначені положення виведені вченими, ми дійшли висновку, що педагогічна обізнаність батьків заключається в: ціннісних орієнтаціях, діяльнісних характеристиках та особистісних проявах.

2.3. Форми і методи співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку

Сьогодні все більшого визнання набуває ідея про те, що в основу збагачення освітнього і виховного процесів у закладі дошкільної освіти має покладатися ідея про його становлення як відкритої для різних впливів установи. Означена «відкритість» передбачає пріоритетну орієнтацію насамперед на батьків завдяки розширенню традиційних меж контактів між ДНЗ і сім'єю, але не на основі принципу паралельності, а на основі принципу співробітництва, взаємопроникнення і доповнення виховних впливів кожного з цих соціальних інститутів [16, с. 121].

Модернізація дошкільної освіти не може не торкнутися сучасної сім'ї, лишити родину стороннім спостерігачем змін, що відбуваються у першій її ланці, не зачепити її інтересів. Важливо долучати батьків до процесу оновлення змісту, форм та методів освіти дітей, підтримувати бажання перенести доцільне

в практику сімейного виховання. Аналізуючи Базовий компонент дошкільної освіти можна визначити наступні завдання співпраці дошкільного закладу і батьків є [12]:

- налагоджувати партнерські стосунки, які б гарантували всім учасникам освітнього процесу рівність у розв'язанні спільних задач, право на активну і конструктивну позицію;

- стимулювати інтерес батьків до змін у сучасному освітньому просторі України, змісті дошкільної освіти;

- інформувати батьків про підходи дошкільного закладу до виховання і навчання дошкільників, нетрадиційні методи роботи з дітьми;

- сприяти розвитку рефлексії – здатності дивитися на ситуацію, подію, явище очима іншої сторони, брати до уваги чекання партнера;

- вдосконалювати вміння бути об'єктивними у судженнях та оцінках, поводитися справедливо, незалежно від свого суб'єктивного ставлення до партнера;

- узгоджувати розклад життя та діяльності дитини в сім'ї та дошкільному закладі, робити його взаємодоповнюючим;

- створювати атмосферу спільності інтересів педагогів і батьків, взаємопідтримки, взаємопроникнення партнерів у проблеми одне одного;

- актуалізувати педагогічний потенціал родини, плекати свідоме ставлення до материнських та батьківських функцій, збагачувати виховні вміння батьків; підтримувати їх упевненість у своїх педагогічних можливостях.

Спираючись на окреслені критерії та показники педагогічної обізнаності батьків ми можемо визначити головні напрямки роботи з батьками, а саме [12]:

- пояснити батькам про важливість формування компетентної особистості дитини починаючи з дошкільного віку;

- ознайомити батьків зі сферами життєдіяльності: «Самоставлення», «Самосвідомість», «Особистісно-оцінна компетенція», «Сім'я», «Родина», «Родинно-побутова компетенція», «Люди»; наголосити на важливості розгляду кожної сфери;

- надати інформацію щодо основних ліній розвитку дошкільника, розкривати їхній зміст та завдання, шляхи та засоби виховання і навчання до кожної з них;

- розкрити членам родини ефективні методи та прийоми, які допоможуть батькам у формуванні статево-рольових уявлень у дошкільників;

- інформувати батьків щодо важливості створення в сім'ї спокійного, благополучного життєвого простору, який сприятиме розвитку природнім особливостям дитини;

- активізувати знання батьків про внутрішні якості особистості дитини дошкільного віку та дати інформацію про формування їх у дитини;

- роз'яснити батькам про важливість кожного члена родини у процесі виховання хлопчиків і дівчат; об'єднувати зусилля батьків, як матері так і батька, для розв'язання складних проблем статевого виховання в дошкільному віці; надати дорослим допомогу під час вибору доречної поведінки в тій чи іншій ситуації, які пов'язані з «незручними запитаннями» по статево належність та стандартів статево-рольової поведінки;

- звернути увагу батьків та надати знання про розвиток особистісно-оцінної компетенції дітей дошкільного віку;

- наголосити батькам про значення дошкільного дитинства, про його невід'ємну роль, а також дати основні поняття щодо формування родинно-побутової компетенції у дітей [12].

Традиційними формами організації співробітництва дитячого дошкільного закладу з батьками вихованців щодо формування статево – рольових уявлень є: індивідуальні, групові та колективні. Розглянемо детальніше кожну форму роботи.

Найпоширеніша форма індивідуальної роботи з родиною — консультації та бесіди, які дають змогу об'єктивно з'ясувати педагогічну позицію сім'ї, ознайомитися з умовами, в яких живе дитина, тактовно допомогти родині зрозуміти та виправити помилки або вжити рішучих заходів щодо поліпшення виховної ситуації в сім'ї в цілому. Ця форма роботи проходить індивідуального

з обраною сім'єю, яка потребує допомоги з конкретного питання статевого виховання чи виховання загалом.

Для групової роботи рекомендується об'єднувати родини зі схожими проблемами у вихованні дитини. Для таких груп родин варто розробляти конкретні рекомендації, поради, які допомогли б виправити становище (надання відповідної методичної літератури, побудова конкретної та посильної моделі дій, проведення тренінгів, консультацій, ознайомлення з кращим досвідом тощо). Роз'яснювальна та виховна робота, бесіда, диспути підвищують довіру батьків до педагога, його порад, рекомендацій, сприяють налагодженню партнерських взаємин між батьками та вихователями. Якщо родини зі схожими проблемами проти спільного обговорення, то робота проходить індивідуально з кожною сім'єю, тобто відбувається в індивідуальній формі.

Членів родини необхідно також залучати до участі в підготовці та проведенні ранків, тематичних виставок – консультацій, днів відкритих дверей, відкритих занять, конференцій з обміну досвідом родинного виховання.

Ведення журналів запитань і відповідей допомагає встановити тісний взаємний зв'язок між вихователем і батьками, своєчасно надавати останнім допомогу у роз'язанні проблем, з якими вони стикаються у процесі виховання дитини старшого дошкільного віку.

Основною формою колективної роботи були і залишаються загальні батьківські збори, які дають змогу познайомити з тим чи іншим питанням щодо виховання дитини весь загал батьків, сприяють налагодженню конструктивних взаємин із сім'ями вихованців [38].

Інноваційні форми роботи з батьками: педагогічний десант (виступ педагогів в організаціях, де працюють батьки), дерево родоводу (зустрічі поколінь, роздуми над проблемами виховання), у сімейному колі (індивідуальна допомога родинам, організація зустрічей з лікарями, юристами, психологами), родинний міст (збори батьків, дітей, членів родини), день добрих справ (спільна трудова діяльність вихователів, батьків і дітей), сімейна

скринька (добірка матеріалів з позитивним досвідом виховання культури взаємин з дітьми), народні світлиці (спільне проведення традиційних святкувань), аукціони педагогічних ідей (обмін досвідом з виховання культури взаємин у сім'ї), батьківські педагогічні ринги (спільне розв'язання педагогічних задач), батьківські педагогічні «табу» (спільне обговорення шляхів виходу із кризових ситуацій) [30].

Також для колективної форми роботи належить проведення свят на конкретну тематику відповідно до нагальної проблеми чи питання, у разі якщо воно є доречним і дає позитивні результати.

Усі названі форми роботи з членами родини, між членами родини та педагогами покликані активізувати педагогічну обізнаність батьків, підвищити їхню педагогічну та психологічну культуру. Відомий також підхід, за якого до найбільш перспективних форм співробітництва вихователів і батьків відносять: індивідуальні (вступне анкетування, попередні візити батьків з дітьми до садка, співбесіди, консультації, відвідування педагогами своїх вихованців удома, телефонний зв'язок, створення інтернет – сайту для батьків); наочно – письмові (батьківські куточки, тематичні стенди, ширмочки, планшети, папки – пересувки, дошка оголошень, інформаційні аркуші, тематичні виставки, анкетування, скринька пропозицій, індивідуальні зошити, неформальні листи, родинні газети, педагогічна бібліотека, запрошення, вітання тощо [102, с. 70].

Найпоширенішими наочно – інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання); групові (консультації, практикуми, школа молодих батьків, гуртки за інтересами, вечори запитань та відповідей, зустрічі з цікавими людьми – вчителями, лікарями, психологом, юристом тощо); колективні (батьківські конференції, тематичні зустрічі за круглим столом, засідання батьківського комітету, дні відкритих дверей, створення групи батьків – порадників, участь у тематичних ранках, спільних святах, спортивних змаганнях, відпочинок у вихідні дні тощо) [102].

На думку Ю. Тонкової та Н. Веретенікової, плануючи ту чи іншу форму роботи з батьками, слід керуватися такими вимогами: «оригінальність», доцільність, актуальність, «інтерактивність», інноваційність тощо. Щодо самих форм, їх пропонується поділяти їх на: інформаційно – аналітичні (анкетування, усне опитування, «поштова скринька»); наочно – інформаційні (батьківські служби, міні – бібліотека, інформаційні стенди, «Вікно — дуже короткі новини», випуск газет, «ЖЧД — життя чудових дітей»); пізнавальні (батьківські вітальні, нетрадиційні батьківські збори, усні журнали, екскурсії); дозвіллеві (свята, спільне дозвілля, акції, участь батьків у конкурсах, виставках) [100, с. 72].

Отже, позитивний результат у формуванні статево – рольових уявлень дітей досягається за умови вмілого підбору різних форм співробітництва, активного залучення до цієї роботи всіх членів педагогічного колективу закладу дошкільної освіти і родин вихованців.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

У розділі розкрито особливості обізнаності батьків як чинник формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Статево-рольове виховання дитини повинно розпочинатися вже з моменту її народження і тривати впродовж усього життя. Сімейні стереотипи повинні панувати у повсякденному житті дитини, але вони впливають на розвиток статевої поведінки дитини, уявлення про себе та про інших представників певної статті.

Визначено суть та формування обізнаності батьків в аспекті статевого виховання дітей дошкільного віку. Батьківська обізнаність – це здатність і вміння батьків зрозуміти потреби дітей, раціонально спрямувати зусилля і засоби з метою подальшого успішного розвитку дитини. Вагоме значення у розвитку обізнаності батьків мають заклади дошкільної освіти, робота яких повинна бути спрямована на розширення й поглиблення уявлень членів родини про сучасні навчальні заклади, роль вікових та індивідуальних особливостей дитини в її особистому становленні.

Зазначено, що головним аспектом педагогічної обізнаності батьків щодо формування у дітей статево-рольових уявлень є педагогічна культура. Вона інтерпретується як такий рівень педагогічної підготовки батьків, який дає їм змогу перетворити сімейне виховання на цілеспрямований, успішний процес, що повноцінно вирішує завдання розвитку і виховання дитини в єдності з навчальним закладом. В педагогічну культуру батьків входять критерії і показники батьківської обізнаності, а саме: ціннісні орієнтири, діяльнісні характеристики і особисті прояви, які в подальшій роботі допомогли нам визначити рівень сформованості їх у батьків.

Тобто, педагогічна культура батьків, з одного боку, віддзеркалює рівень оволодіння ними наявним у суспільстві соціально – педагогічним досвідом виховання, а з іншого – передбачає реалізацію цього досвіду у повсякденній життєдіяльності своєї сім'ї. Тому більш прийнятним, на нашу думку, вважаємо визначення батьківської обізнаності як здатності бачити і розуміти реальну

ситуацію, в якій зростає і розвивається дитина, докладати зусиль для її професійної орієнтації у сприятливому напрямі на основі знання вікових особливостей, нахилів і здібностей, уміння застосовувати ефективні способи взаємодії з дитиною на засадах свого самопізнання і самозміни.

Проаналізовано класичні та сучасні форми взаємодії колективу закладу дошкільної освіти та родин вихованців та узагальнено форми і методи співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку, а саме: індивідуальна, групова, колективна форма роботи, запровадження інноваційних методів роботи з батьками, які мають на меті розвиток гендерних уявлень дошкільників, залучення батьків до спільної роботи з дітьми.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ОБІЗНАНОСТІ БАТЬКІВ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ СТАТЕВО-РОЛЬОВИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Констатувальна діагностика рівнів сформованості обізнаності батьків як чинник формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку

Теоретичні та методичні засади організації експериментального дослідження проаналізовані у попередніх розділах: вивчення сучасного стану проблеми та визначення основних типів формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку; формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку як важливий компонент статевого виховання; роль сім'ї у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку; суть та формування педагогічної обізнаності батьків в аспекті статевого виховання дітей дошкільного віку; форми і методи співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальна робота проходила у чотири етапи: підготовчий (теоретичне дослідження основних понять заявлених у темі), попередній (встановлення основних аспектів для дослідження), проведення експерименту (констатувальний, формувальний), підведення підсумків (контрольний).

На підготовчому етапі було визначено мету та завдання дослідження.

Мета експериментального дослідження – виявлення рівня обізнаності батьків як чинника у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

У відповідності із визначеним предметом та об'єктом дослідження нами були окреслені завдання:

- виявити рівень знань батьків щодо статевої ролі в сім'ї та соціумі;

- готовність до активної участі і до ефективного використання своїх знань і вмінь в житті дитини щодо формування статево-рольових уявлень;
- визначити ціннісні орієнтації, діяльнісні характеристики, особистісні прояви батьків у вихованні дітей;
- виявити рівень усвідомлення батьками власної ролі у формуванні статево-рольових уявлень дошкільників.

Попередній етап проведення експерименту включає у себе організаційні та методичні особливості проведення експериментального дослідження.

Експериментальна робота щодо виявлення впливу батьків на формування статево-рольових уявлень проводилася в дошкільному навчальному закладі «Місто друзів», м. Черкаси під час проходження педагогічної практики. В експерименті брали участь 44 батьків дітей віком від 5 до 7 років, жінки – 28 осіб, чоловіки – 16 осіб.

Експеримент мав три вида: констатувальний, формувальний і контрольний. Дослідження здійснювалося відповідно до визначених нами критеріїв і показників обізнаності батьків щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Методики дослідження обізнаності батьків щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку відповідно до критеріїв та показників (див. у табл. 3.1) [24].

Таблиця 3.1

Критерії і показники обізнаності батьків щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Методики вивчення
1	2	3
Ціннісні орієнтації	ставлення до сім'ї, дитини як до цінностей; визнання самоцінності дитинства, індивідуальності дитини; усвідомлення емоційної сфери дитини як	Анкета для батьків «Визначення готовності батьків щодо активної

	базової основи особистості та своєї ролі в	участі у вихованні
1	2	3
	забезпеченні психологічного захисту та емоційного благополуччя дитини; розуміння необхідності цілеспрямованого систематичного виховання дитини за допомогою узгоджених зусиль усіх членів сім'ї	дитини»
Особистісні прояви	наявність таких психологічних позицій, як здатність до емпатії, рефлексії, самоконтролю, саморегуляції; уміння долати власні особистісні проблеми без завдання шкоди емоційному самопочуттю дитини; готовність до узагальнення, аналізу, корекції, перебудови власного досвіду виховної діяльності; розширення сфери спілкування з носіями педагогічного досвіду, підвищення комунікативної культури, активне прийняття ролей «Я навчаюся» («Мене навчають») та «Я навчаю» як основу діалогу	Опитувальник «Усвідомлення якостей, які властиві чоловіку/ жінці в ролі матері, батька»
Діяльнісні характеристики	свідоме прийняття ролі батьків як вихователів, відповідальних за розвиток особистості своєї дитини; володіння психолого – педагогічними знаннями в практиці повсякденної взаємодії з дитиною відповідно до її особливостей і тенденцій розвитку; узгодження мети і	Анкетування для батьків «Виявлення ролі дорослих у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого

	методів виховання з інститутами суспільного виховання для забезпечення наступності в розвитку дитини; гнучкість форм і методів взаємодії в різних ситуаціях, а також у зв'язку з віковими змінами дитини	дошкільного віку»
--	--	-------------------

Задля ефективності дослідження обізнаності батьків за основними показниками нами було визначено рівні обізнаності батьків щодо формування статево-рольових уявлень у старших дошкільників:

Високий рівень: відносимо високі показники критеріїв «ціннісні орієнтації», а саме ціннісне ставлення до сім'ї та дитини, виокремлення індивідуальності дитини, звернення уваги на емоційну сферу дитини, надання дитинні психологічного захисту та емоційного благополуччя, а також узгодження зусиль сім'ї та впровадження цілеспрямованого систематичного виховного впливу на дитину; також до високого рівня ми відносимо показники «діяльнісних характеристик», а саме: усвідомлення відповідальності батьків за розвиток своєї дитини, наявність і застосування психолого-педагогічних знань у взаємодії з дитиною, враховуючи її особливостей розвитку, застосування підходящих форм і методів взаємодії в різних ситуація; важливим є врахування критеріїв «особистісні прояви», які мають високий рівень психологічних позицій, що здатні до емпатії, рефлексії, самоконтролю, саморегуляції, сюди ми відносимо уміння батьків долати власні особистісні проблеми без шкоди для дитини, вміння аналізувати і виправляти помилки в особистісному виховному впливі на дитину, спілкуватися з носіями педагогічного досвіду і працювати над підвищенням комунікативної культури.

Середній рівень: звертаємо увагу на середні показники критеріїв «ціннісні орієнтації», а саме неповноцінне ставлення до сім'ї та дитини, не постійне виокремлення індивідуальності дитини, не звертається увага на емоційну сферу дитини, не завжди, але проявляється надання дитині психологічного захисту та

емоційного благополуччя, а також не завжди узгоджуються зусилля сім'ї щодо впровадження цілеспрямованого систематичного виховного впливу на дитину; також до середнього рівня ми відносимо показники «діяльнісних характеристик», а саме: не усвідомлення відповідальності батьків щодо розвитку своєї дитини, наявність, але не вміння застосовувати психолого-педагогічні знань у взаємодії з дитиною або не доречне застосування тих чи інших психолого-педагогічних знань відповідно до особливостей розвитку, не завжди застосовують форми і методи взаємодії в різних ситуація; важливим є врахування критеріїв «особистісні прояви», які мають середній рівень психологічних позицій, що не завжди здатні застосовувати їх у випадках емпатії, рефлексії, самоконтролю, саморегуляції, сюди ми відносимо часткове вміння батьків долати власні особистісні проблеми, які в деяких ситуаціях можуть нашкодити дитині, не завжди проявляються вміння аналізувати і виправляти помилки в особистісному виховному впливі на дитину, в деяких випадках проявляється бажання спілкуватися з носіями педагогічного досвіду, але не завжди з'являється стимул працювати над підвищенням комунікативної культури.

Низький рівень: характеризується такими показниками критеріїв «ціннісні орієнтації», а саме виявлення нейтрального ставлення до сім'ї та дитини, не виокремлення індивідуальності дитини, не береться до уваги емоційна сфера дитини, не надається або надається частково дитині психологічний захист, а також не узгоджуються зусилля між членами сім'ї щодо впровадження цілеспрямованого систематичного виховного впливу на дитину; також до низького рівня ми відносимо показники «діяльнісних характеристик», а саме: не усвідомлення відповідальності батьків щодо розвитку своєї дитини, не вміння застосовувати психолого-педагогічні знань у взаємодії з дитиною, не знання форм і методів для застосування їх в різних ситуація; важливим є врахування критеріїв «особистісні прояви», які мають низький рівень психологічних позицій, що не здатні застосовувати їх у випадках емпатії, рефлексії, самоконтролю, саморегуляції, часткове вміння або

не вміння батьків долати власні особистісні проблеми, які в результаті впливаються на емоційний розвиток дитини і в деяких випадках можуть нашкодити їй, не завжди проявляються вміння аналізувати власні помилки та виправляти помилки в особистісному виховному впливі на дитину, не проявляється наявне бажання спілкуватися з носіями педагогічного досвіду.

Для визначення сформованості у батьків критерію «ціннісні орієнтації» була запропонована анкета для визначення готовності батьків щодо активної участі у вихованні дитини» (Додаток А).

З метою дослідження критерію «особистісних проявів» ми провели опитування на предмет усвідомлення якостей, які властиві чоловіку/жінці в ролі матері, батька» (Додаток Б).

Для виявлення «діяльнісних характеристик» у батьків нами було проведено анкетування щодо виявлення ролі дорослих у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку» (Додаток В).

На початковому етапі розглядаючи критерії «ціннісні орієнтації» та їх показники нами була проведена анкета щодо готовності батьків до активної участі у вихованні дитини (Додаток А), за допомогою анкети ми визначили високий, середній і низький рівень сформованості готовності батьків щодо активної участі у виховному процесі дитини.

Зробивши аналіз проведеної анкети ми дійшли до такого висновку: високий рівень «ціннісних орієнтацій» становить - 27,88%, середній рівень - 40,48%, низький рівень – 31,64%. (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Розвиток цінних орієнтацій батьків на етапі констатувального експерименту

Рівень	відсотки
Високий	27,88%
Середній	40,48%
Низький	31,64%

Значний відсоток переважає у середньому та низькому рівнях, що свідчить про недостатню готовність батьків до активної участі у вихованні дитини. (див. рисунок 3.1).

Рисунок 3.1

Рис.3.1. Діаграма розвитку ціннісних орієнтацій батьків на етапі констатувального експерименту

Отже, аналізуючи вищезазначене доцільно зробити висновок, що не всі батьки вдома приділяють достатньо часу і належну увагу своїм дітям. А також більша кількість батьків не цікавляться життям дитини, їхніми смаками, вподобаннями та нахилами. Доцільно зазначити, що високий рівень розвитку цінних орієнтацій включає в себе: позитивне ставлення батьків до сім'ї, їхнього розуміння про важливість періоду дитинства, визнання родинною індивідуальності дитини; середній рівень – сприяння захисту та психологічного комфорту дитини, розуміння важливості виховання дитини в родині; низький рівень – важливість участі обох батьків у вихованні дитини, неврахування інтересів та вподобань дошкільника.

З метою дослідження усвідомленості батьками якостей, які входять до складу «особистісні прояви» у батьків нами було проведено опитування (Додаток Б). До складу основних якостей, які нами досліджувались, входять:

енергійність, наполегливість, цілеспрямованість, доброта, комунікабельність, вміння відстоювати інтереси, зовнішня привабливість, ерудиція та розум, лідерські якості, здатність нести відповідальність за життя близьких людей (див. табл. 3.3).

Аналіз проведеного опитування дозволив зробити такі висновки: високий рівень розвитку особистісних проявів у батьків становить – 27,4%, середній рівень – 41,2%, низький рівень – 31,4% (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Рівень розвитку особистісних проявів батьків на етапі
констатувального експерименту**

Рівень	відсотки
високий	27,4%
Середній	41,2%
Низький	31,4%

Значний відсоток переважає у середньому та низькому рівнях, що свідчить про недостатнє виявлення у батьків позитивних особистих проявів у відношенні до виховного впливу на дитину. (див. рисунок 3.2).

Рисунок 3.2

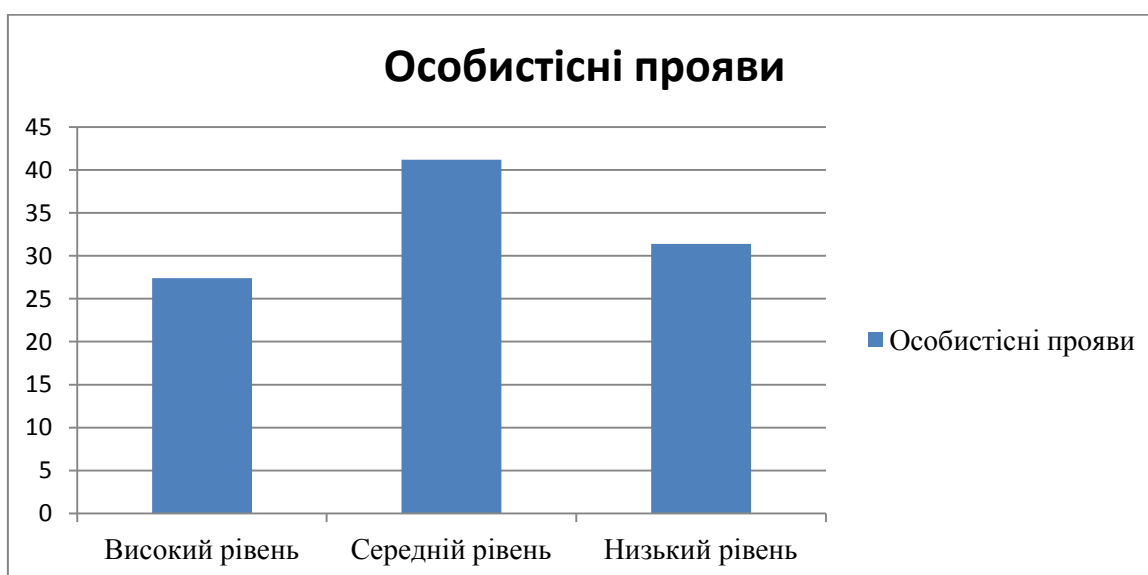

Рис. 3.2 Діаграма розвитку рівні особистісних проявів батьків на етапі
констатувального експерименту

На основі проведеного опитування з батьками варто зробити висновок, що високий рівень розвитку якостей включає в себе: здатність до емпатії та самоконтролю, готовності бути активним у вихованні дитини; середній рівень – здатності до узагальнення своїх дій та вчинків, вміння перебудовувати власний досвід відповідно до поставлених проблем; низький рівень – не вміння розширювати свою сферу спілкування з приводу виховання дітей та не бажання підвищувати свою комунікативну культуру.

Далі нами було проведено анкетування (Додаток В) серед батьків для виявлення діяльнісних характеристик та ролі у формуванні статево-рольових уявлень дошкільників. Аналіз анкети показав, що 22,6% опитаних батьків мають високий рівень розвитку діяльнісних характеристик, 39,2% - батьків мають середній рівень розвитку та 38,2% - мають низький рівень (див. табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Рівень розвитку діяльнісних характеристик батьків на етапі констатувального експерименту

Рівень	відсотки
високий	22,6%
Середній	39,2%
Низький	38,2%

Проведене анкетування дає нам можливість стверджувати, що у батьків переважає середній та низький рівень діяльнісних характеристик, тобто вони мають недостатній рівень оволодіння психолого – педагогічними знаннями, формами та методами щодо виховання та розвитку дитини.

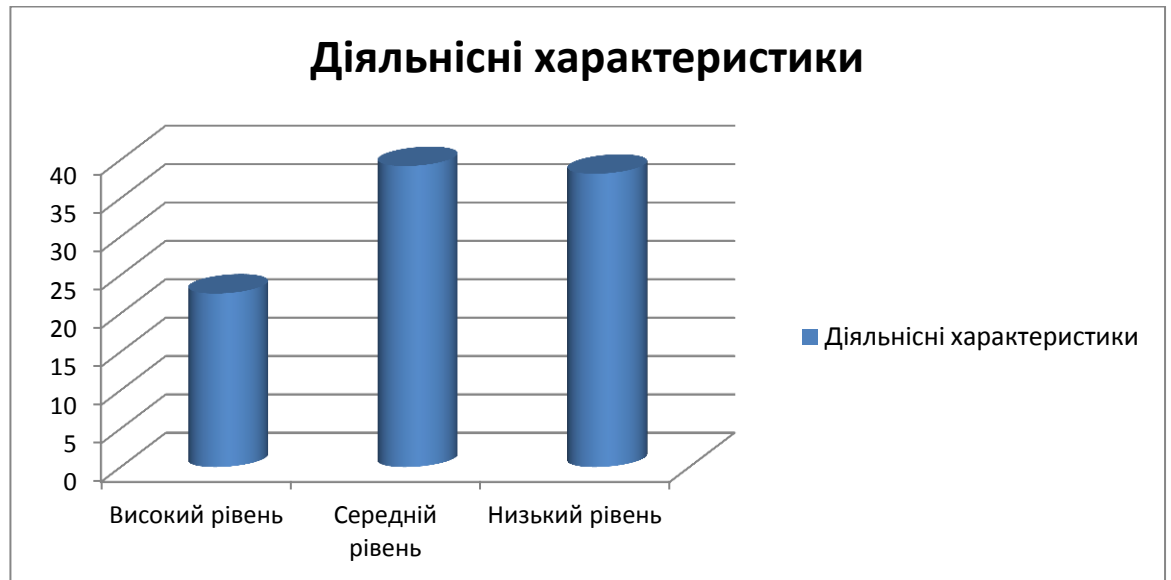

Рис. 3.3 Діаграма рівнів розвитку діяльнісних характеристик батьків на етапі констатувального експерименту

Отже, проведене анкетування дає змогу зробити висновок, що батьки дітей дошкільного віку потребують додаткової інформації щодо статевого виховання дітей та формування у них статево-рольових уявлень. Варто наголосити що до високого рівня розвитку діяльнісних характеристик належить: високий рівень – усвідомлення ролі батьками, їхньої важливості у формуванні особистості дитини, відбів відповідних методів і засобів у процесі статевого виховання; середній рівень – психолого-педагогічними знаннями у процесі виховання особистості; низький рівень – здатність вибирати відповідні форм і методів у взаємодії з дітьми в залежності від вікових характеристик.

3.2. Організація та аналіз наукових результатів

На етапі формувального експерименту нами були запропоновані методичні рекомендації батькам щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку (Додаток Д), які складаються із порад, бесід,

консультацій, рекомендацій, казок, анкет, батьківських зборів, сімейних свят, вечорів запитань та відповідей.

Нами окреслені психологічні поради батькам зі статевого виховання дошкільнят (Додаток Д.3.1). Вони дають можливість дорослим розглянути важливі аспекти у здійсненні статевого виховання дітей дошкільного віку.

З метою розвитку уяви та мислення дітей запропонована казка «Для чого потрібний тато або з відки беруться діти» (Додаток Д.3.2).

Також запропонована бесіда для батьків на тему «Психологічні особливості розвитку хлопчиків і дівчаток» (Додаток Д.3.3), де батьки мають ознайомитись із віковими і психологічними особливостями розвитку дітей різної статі дошкільного віку.

Розглянуті основні аспекти вечора запитань і відповідей «Проблемні питання статевого виховання» (Додаток Д.3.4), які дають змогу батькам отримати відповіді на їх питання щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку та статевого виховання загалом.

Розкрита тема для батьків «Інтерес дитини до статевих органів» (Додаток Д.3.5), де подано і розкрито основні моменти статевого виховання дітей у родині.

Також подані поради батькам як відповідати на «незручні» запитання дитини (Додаток Д.3.6). Вони дають можливість стати більш обізнаними і компетентними у питанні статевого виховання дітей, вмінні правильно відповідати на питання дітей, які стосуються їх статево-рольових уявлень.

Запропонована консультація для батьків «Статеве виховання дітей старшого дошкільного віку» (Додаток Д.3.7), де батьки мають змогу проконсультуватися з питань статевого виховання, отримати відповідь на поставлені ними запитання, отримати додаткову важливу інформацію, усвідомити свою роль у статевому розвитку дитини.

Проведені батьківські збори-тренінг «Гендерні стереотипи і сім'я. Основні причини емоційного згорання» (Додаток Д.3.8). Вони сприяють підвищенню педагогічної обізнаності батьків у питаннях статевого виховання,

що в свою чергу дає поштовх на гармонійному розвитку і правильне статеве виховання дітей дошкільного віку.

Було представлено ряд найважливіших факторів, дотримання яких впливає на емоційний комфорт дитини (Додаток Д.3.2), що в свою чергу є невід'ємною частиною у благополучному розвитку дитини.

На кінець нашої консультаційної роботи з батьками було організовано спортивне свято «Тато, мама і я – спортивна сім'я» (Додаток Д.3.10) для того щоб показати батькам про важливість проведення спільного часу з дитиною, його вплив на розвиток дитини.

На етапі контрольного експерименту нами було повторно проведено анкетування та опитування серед батьків для виявлення їхньої ролі у формуванні статево-рольових уявлень дошкільників, бажанні та виявленні зацікавленості щодо розвитку дитини та прийнятті участі у статевому вихованні дитини.

Також було повторно проведено анкету «Визначення готовності батьків щодо активної участі у вихованні дитини» (Додаток А) щодо виявлення рівня розвитку ціннісних орієнтацій. Визначено позитивні зміни щодо рівня готовності батьків щодо активної участі у вихованні дитини, рівня ставлення до сім'ї, до дитини, до її індивідуальності, усвідомлення її емоційної сфери, в здатності забезпечити психологічний та емоційний захист та в умінні узгоджувати зусилля всіх членів родини щодо розвитку дитини.

Аналіз результатів проведеної повторної анкети дав позитивні результати: високий рівень розвитку ціннісних орієнтацій – 52,44%, середній рівень – 32,97%, низький рівень – 14,59%.

Аналіз експерименту дав змогу зробити висновок, що високий та середній рівні значно підвищили свої показники, натомість зменшилась кількість батьків з низьким рівнем (Див.табл.3.5). Це дає змогу нам стверджувати, що проведені з батьками бесіди, консультації, збори, організовані сімейні свята та надання інформації щодо статевого розвитку дітей та впливу батьків, їх присутність у житті дитини є важливим і позитивно вплинуло на батьків, їх відношення з

дітьми та усвідомлення ними їхньої ролі дали позитивні результати під час повторного проведення анкетування (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Рівень розвитку ціннісних орієнтацій батьків на етапі контрольного експерименту

Рівень	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент
Високий	27,88 %	52,44 %
Середній	40,48 %	32,97 %
Низький	31,64 %	14,59 %

Проведений аналіз повторного анкетування свідчить про перевагу високого і середнього рівнів розвитку ціннісних орієнтацій над низьким (Див.рисунок 3.4).

Рисунок 3.4

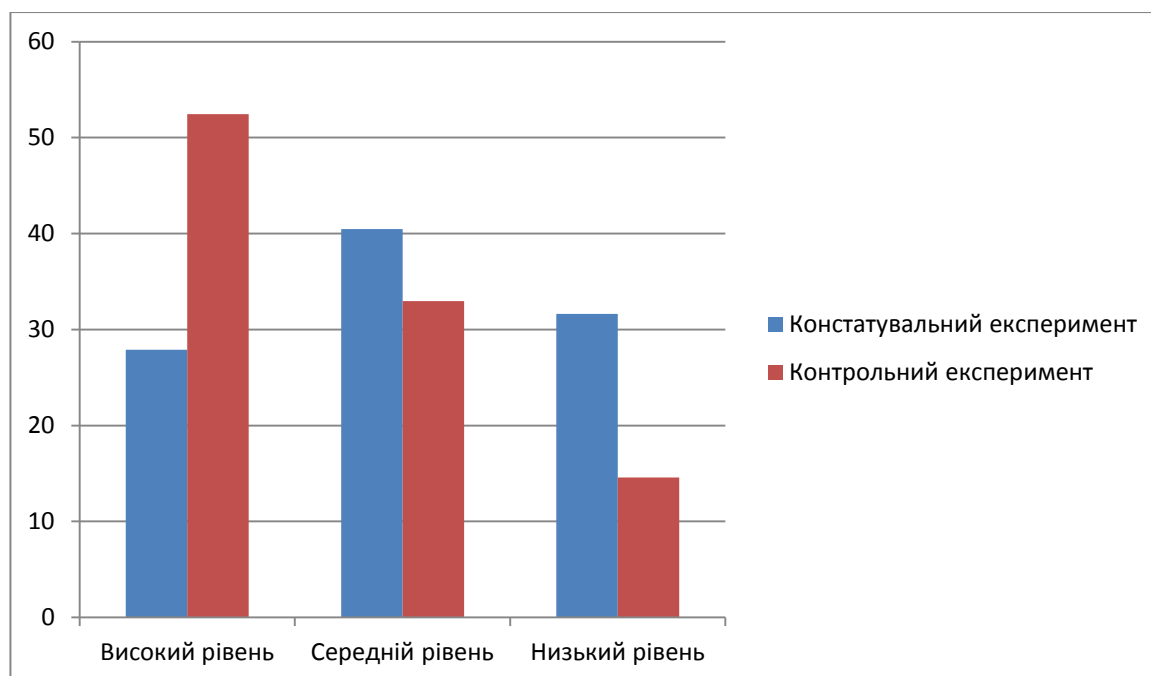

Рис.3.4 Діаграма рівнів розвитку ціннісних орієнтацій батьків на етапі контрольного експерименту

Отже, зробивши аналіз повторного проведеного анкетування з батьками стосовно їхньої активної участі у вихованні дітей та розвитку ціннісних орієнтацій доцільно зробити висновок, що значний відсоток батьків змінили своє ставлення щодо своєї ролі у житті, навчанні та вихованні дитини. Значна кількість батьків цікавляться життям, інтересами дитини, їхнім смаками та вподобаннями.

Також на етапі контрольного експерименту з метою дослідження особистісних проявів батьків у статевому вихованні дітей нами було проведене повторне опитування «Усвідомлення якостей, які властиві чоловікові \ жінці в ролі матері, батька» серед батьків дітей старшого дошкільного віку (Додаток Б).

Ми звернули увагу на здатність батьків до емпатії, самоконтролю, вміння долати особисті проблеми без негативного впливу на дитину, чи цікавляться батьки в отриманні необхідної інформації від носії педагогічного досвіду.

Зробивши аналіз повторного опитування батьків, варто наголосити на тому, що значний відсоток перелічених вище якостей змінився у позитивну сторону: високий рівень розвитку особистісних проявів батьків – 42%, середній рівень – 37%, низький рівень – 21% (див. табл. 3.6).

Варто наголосити, що значно підвищився високий рівень розвитку особистісних проявів та значно зменшився низький рівень.

Таблиця 3.6

Рівень розвитку особистісних проявів батьків на етапі контрольного експерименту

Рівень	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент
Високий	27,4 %	42,8 %
Середній	41,2 %	36,9 %
Низький	31,4 %	20,3%

Проведений аналіз повторного опитування щодо особистісних проявів у батьків значно відрізняється від попереднього експерименту, підвищились показники високого рівня розвитку та зменшились низького (Див. рисунок 3.5).

Рисунок 3.5

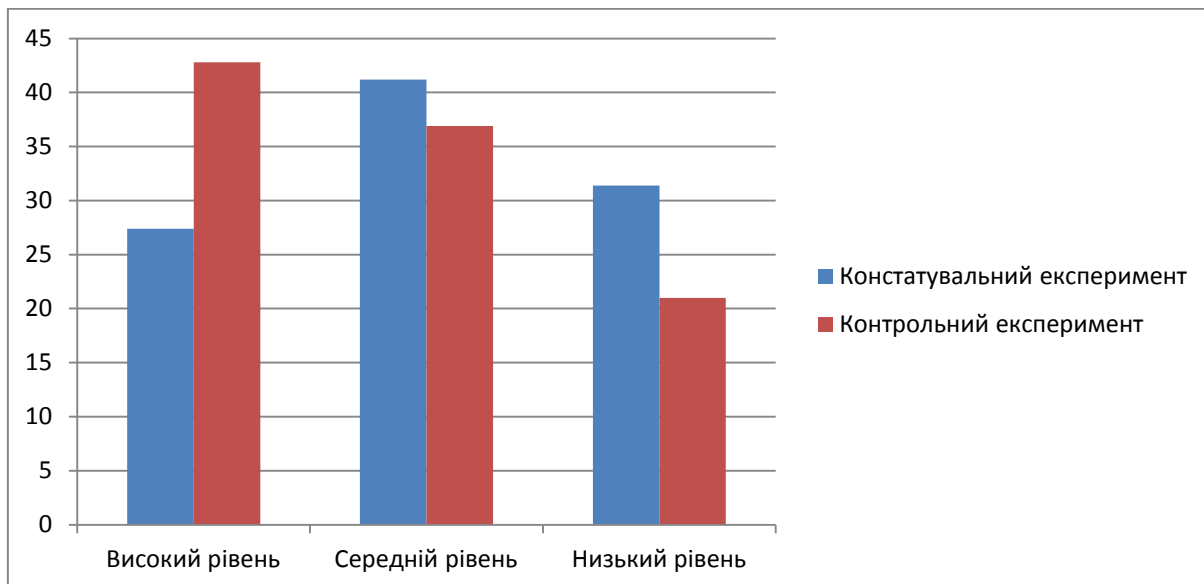

Рис. 3.5 Діаграма рівнів розвитку особистісних проявів у батьків на етапі контрольного експерименту

Отже, варто наголосити, що розвиток і формування вище перелічених якостей у батьків має важливу роль щодо впливу на дитину та у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз повторно проведеного анкетування «Виявлення ролі дорослих у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку» (Додаток В) серед батьків щодо виявлення рівня розвитку діяльнісних характеристик та їхньої ролі у формуванні статево-рольових уявлень дошкільників дав позитивні результати: високий рівень – 51,5%, середній рівень – 31%, низький – 17,5%.

Ми виявили підвищення рівня відповідальності батьків за розвиток дитини, зацікавленість у формуванні статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку, у батьків збільшилась зацікавленість в оволодінні психолого-педагогічними знаннями та їх застосування у статевому вихованні

дитини, застосування різних форм та методів у статевому вихованні та формуванні батьками у дітей старшого дошкільного віку статево-рольових уявлень. Аналізуючи констатувальний і контрольний експеримент проведеного анкетування можна зробити висновок про підвищення високого рівня розвитку діяльнісних характеристик (Див. табл.3.7).

Таблиця 3.7

**Рівень розвитку діяльнісних характеристик батьків на етапі
контрольного експерименту**

Рівень	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент
Високий	22,6 %	51,5 %
Середній	39,2 %	31 %
Низький	38,2 %	17,5%

Проведений аналіз повторного анкетування щодо діяльнісних характеристик у батьків значно відрізняється від попереднього констатувального експерименту, підвищились показники високого рівня розвитку та зменшились низького (Див. рисунок 3.6).

Рисунок 3.6

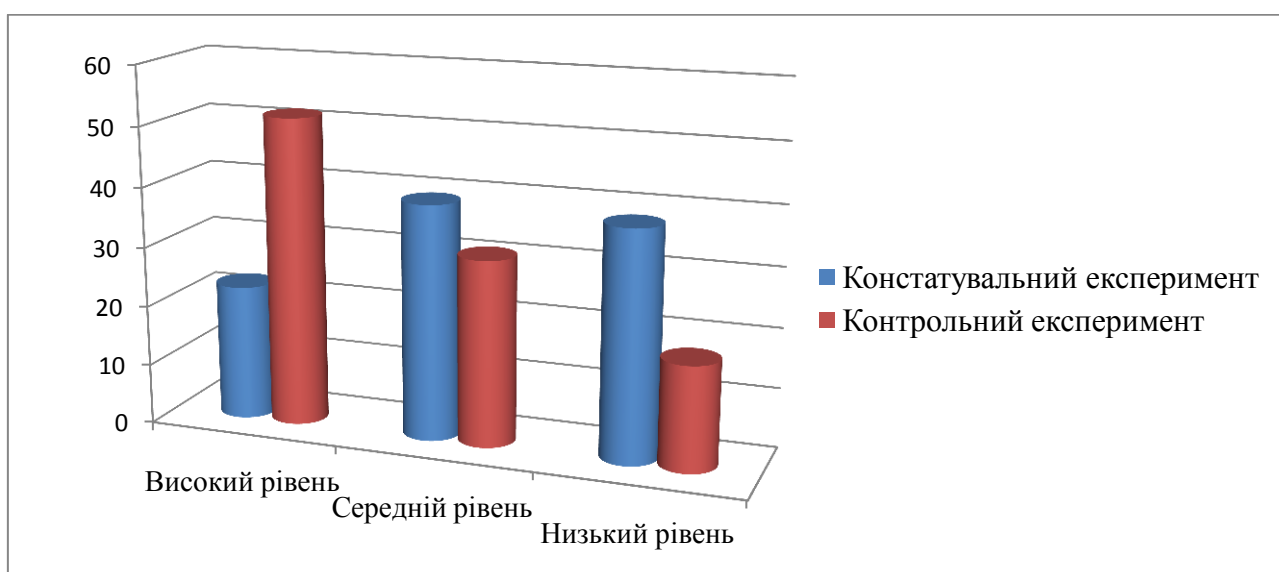

Рис.3.6 Діаграма рівнів розвитку діяльнісних характеристик у батьків на етапі контрольного експерименту

Отже, результати педагогічного експерименту, дають змогу зробити висновок, що педагогічна обізнаність батьків стосовно формування у дітей статево-рольових уявлень має вагомий вплив у розвитку особистості. Цьому слугує не лише обізнаність батьків у питанні статевого виховання дітей, а й вміння застосовувати отриманні знання у житті дитини, дотримання всіх рекомендацій, узгодженість всіх членів родини у питанні статевого виховання та виховання дитини загалом, прийняття участі у житті дитини, врахування її інтересів, проведення спільних сімейних вечорів, прогулянок, бажання брати участь у спільній діяльності всіх членів родини, вмінні відповідати на запитання дітей інтимного характеру, усвідомлювати всю значущість позитивного впливу кожного члена сім'ї на розвиток дитини.

Виходячи з аналізу вище зазначених положень доцільно зробити висновок про ефективність використання методики вдосконалення психолого-педагогічної компетентності батьків як чинника формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

3.3. Методичні рекомендації батькам щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку

Методичні рекомендації мають на меті сприяти розвитку педагогічної обізнаності батьків із формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

У процесі формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку як особистості вихователя, так і особистості батьків. Адже основна частина виховання здійснюється вдома, саме батьки є прикладом наслідування не тільки поведінки, а й способу життя в цілому. Тому постає потреба у підвищенні рівня психолого-педагогічної обізнаності батьків, їхніх умінь і навичок у процесі формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Дошкільний вік є сензитивним періодом у розвитку статево-

рольових уявлень і особистості в цілому. Адже, відбувається початок розвитку пізнавальних аспектів, а саме: пам'яті, мислення, уваги, уяви, мовлення; діти вчать порівнювати, аналізувати, узагальнювати. У дошкільному віці дитина цікавиться навколишнім світом, прагне пізнавати його і досліджувати. Дитина цікавиться всим чим вона схожа, чим відрізняється від іншої людини. Спілкування із ровесниками є одним із основних способів розуміння себе як частини соціуму. Тому дошкільник порівнює себе не тільки із своїми однолітками, але і наслідує поведінку своїх батьків. Вона проявляється у способі і методі взаємодії батьків із дітьми, їхньої поведінки, інтересів, вподобань. На основі цього доцільно зробити висновок про важливу роль батьків у статево-рольовому вихованні дітей, адже дитина повинна правильно себе ідентифікувати себе з відповідною статтю та вміти спілкуватися з протилежною статтю. Тому методичні рекомендації розроблені до вищеперелічених аспектів.

Зміст рекомендацій підібраний з урахуванням вікових, фізичних, психічних, емоційних особливостей дітей дошкільного періоду, щоб у доступній формі ознайомити батьків із основами статевого виховання.

Уся робота з формування статево-рольових уявлень дітей дошкільного віку проводиться в тісній взаємодії з батьками як і в групі, так і за межами закладу дошкільної освіти. Методичні рекомендації подаються у формі бесід, порад, консультацій, казок, анкет, вечорів запитань і відповідей, зборів та сімейних свят (Додаток Д).

Психологічні поради батькам із статевого виховання дитини є необхідним аспектом, оскільки вони мають на меті розкрити правила здійснення статевого виховання дошкільнят. Нами були окреслені психологічні поради батькам (Додаток Д.3.1) в яких розкрито основні положення щодо розвитку статево-рольових уявлень, зазначені основні аспекти та окреслені основні правила здійснення статевого виховання дошкільників.

Також варто звернути увагу, що основним засобом впливу на формування особистості є казка, її зміст більш доступніший і зрозуміліший для дітей. Казка

сприяє виробленню у дітей моральних якостей, певного ідеалу. Саме казка є найсприятливішим засобом надання інформації дитині у доступній зрозумілій формі. У методичних рекомендаціях подана казка «Для чого потрібний тато або звідки беруться діти?» (Додаток Д.3.2). Вона може стати в нагоді батькам при поясненні певних питань щодо статевого виховання. В казці в доступній для дітей формі розкривається питання про народження дітей. Вихователям доцільно спочаку із батьками провести її аналіз, обговорити деталі. Адже вихователі є більш обізнаними у питаннях розвитку дітей дошкільного віку і завжди можуть проконсультувати батьків в питаннях статевого виховання дітей дошкільного віку. Адже, правильне формування статево-рольових уявлень у дітей є складним процесом, який у багатьох випадках потребує допомоги.

Також подана бесіда батькам на тему «Психологічні особливості розвитку хлопчиків та дівчаток» (Додаток Д.3.3). з метою визначення відмінностей розвитку осіб різної статі та впливу цього на розвиток особистості в цілому. Розкриті проблемні питання, зміст та значення статевого виховання. Розкриті особливості розвитку хлопчиків та дівчат, їхні відмінності у розвитку, наголошено на впливі дорослого у формуванні особистості майбутнього чоловіка і майбутньої жінки. Адже, як зазначено в бесіді « Від уявлень про зміст типової для статі поведінки, від виникнення інтересів та уподобань залежить формування особистості як представника певної статі, впевненість у собі». Тому бесіда була націлена на поясненні батькам про важливість формування у дівчат жіночих якостей, а у хлопчиків чоловічих, розкриття цих якостей, наголошено на важливості формуванні їх в ранньому дитинстві. Оскільки, несформованні якості у дитини з ранніх років може дати негативний вплив у дорослому житті.

З метою підвищення рівня компетентності батьків з формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку нами був запропонований вечір запитань і відповідей «Проблемні питання статевого виховання» (Додаток Д.3.4), де викладено основні положення, які сприяють уникненню певних недоліків у статево-рольовому вихованні дітей. Під час діалогу з батьками було

розглянуто такі питання: з якого віку потрібно розпочинати статеve виховання дітей, чи ототожнюються поняття статеve виховання з сексуальними відносинами, яку мету та які завдання несе статеve виховання, як вести себе батькам при запитаннях дітей про інтимні стосунки дорослих чи про інтимні органи, що закладається під змістом статевого виховання та на які важливі аспекти варто звернути увагу батьків під час формування у дітей статево-рольових уявлень.

Також нами була розкрита тема «Інтерес дитини до статевих органів» (Додаток Д.3.5), де розкриті поради щодо виховання дівчат і хлопчиків, як реагувати батькам на зацікавлення і питання дитини щодо своїх органів. Наголошено на тому, що батькам не варто розцінювати інтерес дитини до статевих органів як відхилення в розвитку, адже це лише прояв допитливості, дитина росте – її все цікавить. Також визначено, що статеve виховання пов'язане з моральним і про це не потрібно забувати. Батьки, пояснюючи дитині відмінності її статі, повинні вчити та нагадувати дітям, що це особисте і не виставляється на загальний огляд. Також, нами розкрито аспекти щодо виховання хлопчиків і дівчат, зазначені основні завдання у вихованні дітей різної статі.

Важливим є правильність відповіді на запитання дитини що несе інтимний характер, саме для цього ми окреслили важливі аспекти діалогу батьків з дітьми і виокремили найважливіші поради як відповідати на « незручні запитання дитини?» (Додаток Д.3.6). Ми виокремили найважливіші правила, яких мають дотримуватися батьки, при дотриманні яких у дітей відбувається гармонійний розвиток, адже діти отримують відповіді на свої запитання. Але важливим завданням для батьків є правильно відповісти на запитання дітей. Саме в цих порадах ми окреслили головні правила для батьків щодо інтимних запитань дітей і на прикладах пояснили як правильно вести діалог з дітьми відповідно до їхнього віку.

Також подана консультація для батьків на тему «Статеve виховання дітей старшого дошкільного віку» (Додаток Д.3.7) з метою допомогти батькам

усвідомити свою роль у статевому розвитку дитини, розкрити особливості дитячої поведінки і певних її вчинків, які пов'язані зі статево-рольовими уявленнями дітей старшого дошкільного віку.

З метою розвитку педагогічної обізнаності батьків з питань гендерних стереотипів у сім'ї та впливу їх на емоційне благополуччя у родині нами були запропоновані батьківські збори – тренінг «Гендерні стереопити і сім'я. Основні причини емоційного неблагополуччя дітей» (Додаток Д.3.8). Ця форма роботи з батьками дала поштовх на підвищення батьківської обізнаності щодо питань гендерного виховання дітей, сприяння благополучному протіканню процесу соціалізації дітей різної статі. На тренінгу нами розглядалися такі питання: Чи потрібно, щоб діти цього віку взаємодіяли з протилежною статтю? Що розповідає ваша дитина про взаємодію з протилежною статтю? Батькам були запропоновані такі завдання: «Долоньки», «Розповіді в картинках», «Дівчата це..., хлопчики – це...», « У дитячому світі», «В гостях у казки», «Творча майстерня». Також батькам були представлені етапи розвитку спілкування дітей між собою. Визначені літературні твори, які варто читати дітям, окреслені казки, які варто читати окремо дівчатам, а які окремо хлопчикам. Наголошено на благополучних відносинах в сім'ї, відносинах дорослих між собою, які тим самим передають свій приклад дітям.

Не менш важливим є створення для дитини емоційного комфорту в сім'ї, для цього ми оглянули найбільш важливі фактори, які допоможуть батькам створити сприятливі умови для дитини (Додаток Д.3.9). Ми зазначили найважливіші правила для батьків, які повинен знати кожен дорослий у сім'ї, дотримання яких призведе до гармонійного, правильного, благополучного, естетичного розвитку кожної дитини.

Варто наголосити на тому, що у розвитку статевого виховання дітей дошкільного віку вагоме значення має взаємодія закладу дошкільної освіти з батьками. Було подано сценарій проведення спортивного свята «Тато, мама і я – спортивна сім'я» (Додаток Д.3.10), де діти мають можливість відчувати підтримку членів родини, радість участі у змаганні, зрозуміти важливість

кожного із членів сім'ї у досягненні спільної мети. Проведення цього свята дало можливість наголосити батькам на тому, що не лише дотримання всіх зазначених нами правил в попередніх роботах з батьками щодо статевого виховання має велике значення, а й співпраця дорослих, а саме членів родини, з дітьми несе не менш важливий сенс. Оскільки у взаємодії батьків з дітьми, виконанні спільного завдання, у підтримці, допомозі один одному, вмінні довіритись іншій людині, покластися на неї, а також вмінні разом, тобто усією сім'єю переживати поразки чи радіти перемозі, дає поштовх дитині на довіру з батьками, на з'ясуванні важливості батьків у їхньому житті, на відкритість у розмові з батьками. Саме через проведення сім'єю різних свят, спільного відпочинку, спільної участі у різних дитячих заходах чи проведення спільного прибирання у будинку є запорукою гармонійного розвитку дитини. Вона не росте замкнутою, скованою, «закритою» від людей і навіть батьків, у таких дітей менше страхів, у деяких їх взагалі немає. Тому батькам варто знати, що лише дотримання записаних законів виховання не сприяють повноцінному гармонійному розвитку, варто спільними зусиллями як батька так і матері проживати в житті дитини, цікавитись її інтересами, входити в її ролі, вирішувати разом її проблеми, проводити більшу частину часу разом, усією сім'єю.

Доцільно звернути увагу, що не всі батьки вважають за необхідність приділяти увагу розвитку статевого виховання дитини, статево-рольових уявлень дітей, тому вихователі мають спонукати батьків приділяти цьому увагу, адже це впливає на розвиток особистості, її становленню та самовдосконаленню. Вихователі можуть залучати різних спеціалістів при обговоренні питання статевого виховання дошкільників.

Запропоновані методичні рекомендації знадобляться вихователям дитячих садочків, батькам, а також усім тим, хто цікавиться питаннями статевого виховання дітей, а саме формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Експериментальна робота щодо методики вдосконалення обізнаності батьків як чинника формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку проводилась на базі закладу дошкільної освіти «Місто друзів» у дошкільних групах. У дослідженні брали участь група батьків дітей старшого дошкільного віку : 28 осіб – жінки, 16 осіб – чоловіки. За основу були взяті критерії і показники батьківської обізнаності, а саме ціннісні орієнтації, діяльнісні характеристики та особистісні прояви. Відповідно для визначення кожного критерію батьківської обізнаності нами були проведені такі методики вивчення: для дослідження критерію «ціннісні орієнтації» ми проводили анкету «Визначення готовності батьків щодо активної участі у вихованні дитини», для визначення критерію «особисті прояви» - опитувальник «Усвідомлення якостей, які властиві чоловіку / жінці в ролі батька, матері», «діяльнісні характеристики» - анкетування для батьків «Виявлення ролі дорослих у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Відповідно до критеріїв і показників батьківської обізнаності, нами було визначено високий, середній та низький рівень батьківського досвіду щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Нами було визначено, що критерії батьківської обізнаності у констатувальному експерименті переважав середнього і низького рівня обізнаності. Після проведення контрольного експерименту кількісні показники експериментальної групи суттєво підвищились, а саме: високий рівень ціннісних орієнтацій, діяльнісних характеристик і особистісних проявів значно підвищився, а також зменшилась кількість батьків із низьким рівнем вище перелічених критеріїв і показників.

Розкрито методичні рекомендації батькам щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. На основі проведеного експерименту, можна зробити висновок, що роль батьків має вагомим значення у розвитку статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Аналіз

експерименту дає змогу підтвердити ефективність запропонованих методичних рекомендацій щодо розвитку статево-рольових уявлень. Тому батькам і вихователям при формуванні статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку доцільно застосовувати попередньо розглянуті методичні рекомендації.

Відповідно до проведеного експериментального дослідження ми розв'язали окреслені нами завдання, а саме: виявили рівень знань батьків щодо статевої ролі в сім'ї та соціумі; визначили готовність до активної участі і до ефективного використання своїх знань і вмінь в житті дитини щодо формування статево-рольових уявлень; окреслили ціннісні орієнтації, діяльнісні характеристики, особистісні прояви батьків у вихованні дітей; дослідили рівень усвідомлення батьками власної ролі у формуванні статево-рольових уявлень дошкільників та визначити ефективність використання методичних рекомендацій для підвищення рівня обізнаності батьків.

ВИСНОВКИ

1. Розкрито проблему формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку в дослідженнях зарубіжних і вітчизняних учених. Визначено основні типи та особливості формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку як важливого компонента статевого виховання: гармонійний, ситуативний, індивідуалістично орієнтований, соціально орієнтований, дисгармонійний. Кожному типу притаманні властивості, ознаки та особливості впливу на формування гармонійної особистості.

2. Розглянуто особливості формування статево-рольових уявлень як частини статевого виховання, що складається із системи знань особистості про чоловічі та жіночі риси та відповідне віднесення себе до певної статі.

3. Теоретично обґрунтовано значення сім'ї у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Формування статевої поведінки, уявлення про себе як представника певної статі відбувається у родині, від звичаїв сімейного виховання, способів поведінки і життя. Статеве виховання відбувається з моменту народження, тому особливості сімейного виховання дитини, відношення батьків має великий вплив на статеву соціалізацію особистості.

4. Схарактеризовано суть та формування педагогічної обізнаності батьків в аспекті статевого виховання дітей дошкільного віку. Педагогічна обізнаність батьків має на меті підвищення рівня знань і умінь батьків з питань статевого виховання дітей старшого дошкільного віку. Важливим показником для психолого-педагогічної самоосвіти батьків та підвищення їхньої педагогічної компетенції також є педагогічна культура. Педагогічна культура батьків – це педагогічна підготовленість їх як вихователів, що дає позитивні результати сімейного виховання.

5. Проаналізовано форми і методи співпраці закладу дошкільної освіти з батьками щодо формування статево-рольових уявлень у дітей старшого дошкільного віку: форми роботи (індивідуальна, групова, колективна);

запровадження інноваційних методів роботи (педагогічний десант, дерево родоводу, у сімейному колі, родинний міст, день добрих справ тощо); залучення батьків до спільної роботи з дітьми.

6. Проведено експериментальне дослідження ефективності методики вдосконалення педагогічної обізнаності батьків в аспекті формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Узагальнення результатів експерименту засвідчило збільшення кількості батьків з високим рівнем розвитком ціннісних орієнтацій, діяльнісних характеристик, особистісних проявів.

7. Окреслено методичні рекомендації для батьків щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку. Вони були підібрані з урахуванням вікових, фізичних, психічних, емоційних особливостей дітей дошкільного періоду, щоб у доступній формі ознайомити батьків із основами статевого виховання. В рекомендаціях подано: психологічні поради, бесіди, розповіді, розгляд проблемних питань, консультації, батьківські збори-тренінг, правила для батьків щодо збереження емоційного комфорту дитини, спортивне свято. Результати експерименту підтверджують ефективність застосування методичних рекомендацій щодо важливості усвідомлення батьками своєї ролі у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Отже, систематична та комплексна робота вихователя та батьків щодо здійснення навчально–виховного процесу є підґрунтям для позитивних змін у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аблітарова А. Р. Соціально-педагогічні умови гармонізації процесу соціалізації дошкільників різних статево-етнічних груп / А. Р. Аблітарова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – 2008. – № 12. – С. 251–259.
2. Анкета для батьків [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://dnz12.pl.ua/site/page/view/a1>
3. Арнаутова О. П. Социально–педагогическая практика взаимодействия семьи и детского сада в современных условиях / О. П. Арнаутова // Детский сад от А до Я. – 2004. – №4. – С. 23–35.
4. Бадмаев С. А. Психологическая коррекция отклоняющегося поведения школьников / С. А. Бадмаев. – Москва : Магистр, 1997. – 95 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatocnij.pdf> – Дата звернення 27.09
6. Батьківські збори-тренінг «Гендерні стереотипи і сім'я. Основні причини емоційного неблагополуччя дітей» [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://vseosvita.ua/library/batkivski-zbori-trening-genderni-stereotipi-i-sima-osnovni-pricini-emocijnogo-neblagopolucca-ditej-127208.html>
7. Батьківська компетентність молодого подружжя: зміст та структура [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5388/1/O_Nahula_KPP_IL.pdf
8. Батьківська компетентність як чинник психічного розвитку дитини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://docplayer.net/72612955-Batkivska-kompetentnist-yak-chinnik-psihichnogo-rozvitku-ditini-nagula-o-1.html>
9. Батьківської компетентності щодо професійного самовизначення старшокласників [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://lib.iitta.gov.ua/4104/1/Kravchenko.pdf>

10. Берн Ш. Гендерная психология. Законы мужского и женского поведения / Ш. Берн. – Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2007. – 320 с.
11. Белопольська Н. Л. Статевовікова ідентичність дітей / Н. Л. Белопольська. – Москва : Фолиум, 1995. – 24 с.
12. Богуш А. М. Базовий компонент дошкільної освіти / А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш, О. П. Долинна та ін. - Київ, 2012.- 63с.
13. Борисенко Ю. В. Специфика формирования отцовства как психологического феномена / Ю. В. Борисенко, К. Н. Белогай // Сиб. психол. журн. – 2007. – № 26. – С. 102–107.
14. Боришевський М. Й. Сімейне виховання як гарант морального становлення особистості / М. Й. Боришевський // Почат. школа. – 1995. – № 4. – С. 4–9.
15. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. Та CD) Уклад. і голов. Ред.. В.Т.Бусел. – Київ.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с
16. Валентьєва Т. І. Сутність, мета, принципи і форми співробітництва дошкільного навчального закладу з батьками старших дошкільників / Т. І. Валентьєва // Теоретико – методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. – № 17(1). – С. 121 – 128. .
17. Вершловский С. Г. Проблемы гуманизации школьного образования / С. Г. Вершловский. – Санкт-Петербург, 1994. – С. 5 – 14.
18. Гарбузов В. И. Психотерапевтическая коррекция нарушений полоролевого поведения при неврозах у детей и подростков / В. И. Гарбузов. – Львов : Педагогика, 1986. – 218 с.
19. Гендерна соціалізація учнів початкової школи як фактор формування гендерних уявлень [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_67/88.pdf

20. Гендерне виховання дітей дошкільного віку: історичний аспект [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5/16.pdf>
21. Гендерний аспект у вихованні дошкільників [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://korsundruzhba.ck.ua/batkivska-storinka/spetsialisty-radiat/pedahohichna-sluzhba/220-hendernyi-aspekt-u-vykhovanni-doshkilnykiv>
22. Гендерна ідентифікація та соціалізація особистості [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/30044/>
23. Гендерний підхід – сучасний погляд на виховання [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://buratino.ukr.ru/novinki-cikavinki/genderne-vihovannya.html>.
24. Гладкова Ю. А. Деятельность дошкольного учреждения по повышению психолого – педагогической культуры современной семьи : автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Ю. А. Гладкова. – Москва, 2009. – 20 с.
25. Говорун Т. В. Батькам про статеве виховання дітей / Т. В. Говорун, О. М. Шарган. – Київ : Рад. школа, 1990. – 160 с.
26. Говорун Т. В. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: Науковий методичний збірник / Т. В. Говорун. – Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1996. – 168 с.
27. Говорун Т. В. Гендерна психологія : [навчальний посібник] / Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджи. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
28. Дикевич Л. Л. Гендерная психология: учебно–методическое пособие / Л. Л. Дикевич. – Смоленск : СГУ, 2008. – 18 с.
29. Дівчата з різними типами статоворольових моделей [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/2304-1609/article/viewFile/135047/131818>

30. Дмитрук Т. В. Формування психолого – педагогічної культури батьків (сучасні форми взаємодії з батьками) / Т. В. Дмитрук. – Хмельницький, 2013. – 55 с.
31. Дошкільна освіта [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://allreferat.com.ua/ru/pedagogika_metoduka_vukladanny/kontrolnaya/4935
32. Дружинин В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин. – Санкт-Петербург : Питер, 2005. – 176 с.
33. Елькін М. Історія педагогіки: навчально-методичний посібник до самостійного вивчення дисципліни / М. Елькін, М. Головкова. – Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2009. – 204 с.
34. Євдокімова Л. Українські народні ігри та забави в дошкільних закладах / Л. Євдокімова // БВДС. – 2007. – № – 12. – С. 40–49.
35. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://osvita.ua/legislation/law/2234/>– Дата звернення 27.10.2018
36. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/content/gender/Zakon%20Ukrainu.pdf>
37. Захаров Л. И. Неврозы у детей и подростков / Л. И. Захаров. – Львов : Основа, 1988. – 248 с.
38. Зверева О. Л. Семейная педагогика и домашнее воспитание детей раннего и дошкольного возраста / О. Л. Зверева. – Москва : ТЦ Сфера, 2000. – 256 с.
39. Зверева І. Д. Основи батьківської компетентності / І. Д. Зверева. – Київ : Наук. світ, 2006. – 156 с.
40. Зміст та рівні батьківської компетентності у корекційно – педагогічному аспекті [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://aqce.com.ua/download/publications/229/212.pdf/>

41. Иванова О. И. Формирование позитивной половой идентичности у детей старшего дошкольного возраста / О. И. Иванова, А. М. Щетинина. – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2006. – 124 с.
42. Ильин Е. П. Дифференциальная психология мужчины и женщины / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург : Питер, 2003. – 544 с.
43. Исаев Д. Н. Психогигиена пола у детей : руководство для врачей / Д. Н. Исаев, В. Е. Каган. – Ленинград : Медицина, 1986. – 336 с.
44. Исаев Д. Половое воспитание детей. Медико–психологические аспекты / Д. Исаев, В. Каган. – Львов : Педагогика, 1988. – 160 с.
45. Каган В. Е. Воспитателю о сексологии / В. Е. Каган. – Москва : Педагогика, 1991. – 256 с
46. Каган В. Е. Психотерапия: к философии ремесла // Психология и психотерапия / В. Е. Каган // Спецвыпуск: философия. – 2011. – С. 46–65
47. Карнаух Л. Сім'я як чинник статево–рольової соціалізації дітей старшого дошкільного віку в реаліях сьогодення / Л. Карнаух // Психолого–педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – № 47. – С. 218–223.
48. Клецина И. С. Гендерная психология и направления ее развития: Практикум по гендерной психологии / Под ред. И. С. Клёциной. – Санкт-Петербург, 2003. – 496 с.
49. Клецина И. С. Гендерная социализация / И. С. Клецина. – Санкт-Петербург : Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, 1998. – 92 с.
50. Клецина И. С. Самореализация личности и гендерные стереотипы / И. С. Клецина // Психологические проблемы самореализации личности. – 1998. – № 2. – С. 188– 202.
51. Клименюк Н. В. Виховання гендерної культури в дітей дошкільного віку засобами народної гри / Н. В. Клименюк, Н. І. Субота // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво–Могилянська академія»]. Серія : Педагогіка. – 2016. – № 257. – С. 131–134

52. Кон И. С. Введение в сексологию / И. С. Кон. – Москва : Просвещение, 1988. – 489 с.
53. Кон И. С. Отцовство как социокультурный институт / И. С. Кон // Педагогика. – 2005. – № 9. – С. 3 – 16.
54. Кон И. С. Ребёнок и общество: учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по психологическим и педагогическим специальностям / И. С. Кон. – Москва : Изд. центр «Академия», 2003. – 336 с.
55. Кон И. С. Этнография й проблемы пола / И. С. Кон // Советская этнография. – 1983. – № 3. – С. 3–34.
56. Кононко Л. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / наук. кер. О. Л. Кононко. – Київ : Світич, 2009. – С. 430.
57. Кононко О. Л. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі»/ О. Л. Кононко, З. П. Плохій, А. М. Гончаренко. – Київ : Світич, 2009. – 208 с.
58. Кононко О. Л. Розвиток статевої свідомості хлопчиків і дівчаток у дошкільний період / О. Л. Кононко. – Київ : ІЗМН, 1996. – С. 91–110.
59. Консультація для батьків «Статеве виховання дітей старшого дошкільного віку» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ped-kopilka.com.ua/blogs/irina-vladimirovna-korelova/konsultacija-dlja-roditelei-polovoe-vospitanie-detei-starshego-doshkolnogo-vozzrasta.html>
60. Корчак Я. Как любить детей / Я. Корчак. – Москва : Знание, 1991. – 191 с.
61. Корчак Я. Правила життя: Вибрані твори / Я. Корчак. – Київ, 1989. – С. 313–317.
62. Кравець В. Гендерна педагогіка: навч. посіб. / В. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
63. Кудикіна Н. Українські народні дитячі ігри малих форм / Н. Кудикіна // Палітра педагога. – 2008. – № 2. – С. 3–5.

64. Кулагина И. Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / И. Ю. Кулагин, В. Н. Комоцкий. – Москва : ТЦ «Сфера», при участии «Юрайт–М», 2001. – 464 с.
65. Курамшев А. В. Гендерная социализация / А. В. Курамшев // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия Социальные науки. – 2004. – № 1(3). – С. 190–197.
66. Макаренко А. Книга для батьків / А. Макаренко. – Київ : Рад.школа, 1980. – 330 с.
67. Макаренко А. Половое воспитание / А. Макаренко. – Київ : Рад. школа, 1983. – С. 399–407.
68. Малкович М. М. Психологічні аспекти дослідження гендерних уявлень хлопчиків дошкільного віку / М. М. Малкович. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – № 1. – С. 1–11
69. Мороз Л. І. Вплив батьків на формування ціннісних орієнтацій у сфері міжстатевих взаємин / Л. І. Мороз. – Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1996. – С. 83 – 90.
70. Морозов С. М. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – Київ : Наукова думка, 2000. – 784 с
71. Насонова О. Б. Становлення дитячої особистості у сімейних взаєминах / О. Б. Басонова. – Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1996. – 168 с.
72. Недвицкая М. Н. Теория и практика организации педагогического взаимодействия школы и семьи / М. Н. Недвицкая. – Москва : УЦ Перспектива, 2011. – 152 с.
73. Никитина Л. А. Как воспитать здорового ребенка / Л. А. Никитина, Ж. С. Соколова, Л. А. Блудова. – Москва : Знание, 1998. – 223 с.
74. Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства / Р. В. Овчарова. – Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 319 с.

75. Особливості формування статево–рольових уявлень у старших дошкільників [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10.2/21.pdf>

76. Палій А. А. Особливості статево–рольових уявлень дітей дошкільного віку : дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / А. А. Палій. – Київ, 1996. – 210 с.

77. Палій А. Диференціальна психологія : курс лекцій / А. Палій. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, 2007. – 474 с.

78. Педагогічна культура батьків як один із важливих компонентів формування особистості молодшого школяра [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://conference.pu.if.ua/forum/files/11-13052016/3/Shkelebej.pdf>

79. Петренко О. Гендерні підходи до освіти та виховання в історії вітчизняної школи і педагогіки (XX століття): автореф. дис. ... д-ра пед. наук.: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. Петренко. – Рівне, 2010. – 43 с.

80. Постовий В. Г. Педагогічний словник для молодих батьків / За ред. В. Г. Постового. – Київ : ДЦССМ, 2002. – 348 с.

81. Постовий В. Г. Сучасна сім'я та її педагогіка / В. Г. Постовий. – Київ, 1994. – 284 с.

82. Психологічні поради батькам зі статевого виховання дошкільнят [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://www.zirochka.info/batkam/porady-psyholoha/poradu_psyholoha-2/

83. Психолого – педагогічна самоосвіта батьків, як важливий чинник підвищення їхньої педагогічної компетенції [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lyceum.net.ua/dlya-batkiv-ta-uchniv-parental-lectures/830-psyhologo-pedagogchna-samoosvta-batkiv-yak-vazhlyivy-chinnik-pdvishchennya-yihnoyi-pedagogchnoyi-kompetencyi.html>

84. Репіна Т. Син і донька: чи однаково виховуємо? / Т. Репіна // Дошкільне виховання. – 1995. – № 5–6. – С. 8–9.

85. Русова С. Вибрані педагогічні твори: В 2 кн. / С. Русова. – Київ : Либідь, 1997. – 318 с.

86. Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного виховання: [навчальний посібник] / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – Київ : Веселка, 1998. – 359 с.

87. Статеве виховання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://samaradnz33.klasna.com/uk/site/stateve-vikhovannya.html>

88. Статеве виховання дошкільників, або як відповідати на «незручні» запитання дошкільників [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sumskij-sanatornij-dnz-24.webnode.com.ua/news/stateve-vikhovannya-doshkilnikov-abo-yak-vidpovidati-na-nezruchni-zapitannya-doshkilnikov/>

89. Стельмахович М. Народна педагогіка / М. Стельмахович. – Київ : Рад. шк., 1985. – 321 с.

90. Столяренко Л. Д. Педагогическая психология / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Фенікс, 2003. – 364 с.

91. Структурні компоненти психолого – педагогічної культури батьків [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/8239/1/Ststruktorni_komponentu_pshohologo_ped.kylytyru.pdf

92. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка / В. Сухомлинський. – Київ, 1978. – 263 с.

93. Сухомлинський В. О. Лист про Педагогічну етику / В. О. Сухомлинський. – Київ, 1977. – С. 593–600

94. Сценарій спортивного свята «Тато, мама і я – спортивна сім'я» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dnz32.rv.ua/fizkulturno-ozdorovcha-robota>

95. Сьоміна А. Особливості гендерного виховання дошкільників різного віку / А. Сьоміна, О. Куксенко, В. Гармаш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 5. – С. 40–52.

96. Татаринцева Н. Е. О полоролевом воспитании в контексте современной педагогической реальности / Н. Е. Татаринцева // Дошкольное воспитание. – 2009. – № 3. – С. 28–33.

97. Терещенко М. Розвиток гендерних уявлень дошкільника в умовах основних інститутів соціалізації / М. Терещенко // Неперерв. проф. освіта: теорія і практика. – 2011. – № 1. – С. 74–78.

98. Титаренко Т. М. Хлопчики і дівчатка / Т. М. Титаренко. – Київ : Т–во «Знання» УРСР, 1989. – 48 с.

99. Типи статевої соціалізованості дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/ablitarova.pdf>

100. Тонкова Ю. М. Современные формы взаимодействия ДОО и семьи / Ю. М. Тонкова, Н. Н. Веретенникова. – Пермь : Меркурий, 2012. – С. 71 – 74.

101. Федотова Н. Ф. Социально – психологические проблемы формирования личности в семье / Н. Ф. Федотова. – Ленинград : Изд – во Ленингр. ун – та, 1984. – С. 40–55.

102. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dnz38.edu.vn.ua/news/18.html>. — Назва з екрана.

103. Хамитов Н. В. Одиночество женское и мужское: Опыт вживания в проблему / Н. В. Хамитов. – Москва : ООО «Издательство АСТ»; Харьков: «Торсинг», 2004. – 444 с.

104. Цьось А. В. Українські народні ігри та забави : [навчальний посібник] / А. В. Цьось. – Луцьк : Надстир'я, 2003. – с. 96.

105. Щербакова С. Н. Формирование психолого – педагогической культуры родителей : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С. Н. Щербакова. – Москва, 1998. – 219 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета визначення готовності батьків щодо активної участі у вихованні дитини [2]

1. Скільки часу ви проводите з дитиною перед сном?
 - a) 15 хвилин
 - b) 30 хвилин
 - c) 1 година
2. Чи часто ви з дитиною ходите куди-небудь?
 - a) Постійно
 - b) Інколи
 - c) Немає часу
3. Скільки часу на добу ви приділяєте дитині?
 - a) 1 годину
 - b) 2 години
 - c) 3 години
4. Чи аналізуєте попередній день з дитиною?
 - a) Так
 - b) Ні
 - c) Інколи
5. Чи влаштовуєте сімейні прогулянки?
 - a) Так
 - b) Ні
 - c) Інколи
6. Чи цікавитесь як пройшов день у дитини?
 - a) Так
 - b) Ні
 - c) Інколи
7. Чи зважаєте ви на смаки і уподобання своїх дітей?
 - a) Так

- b) Ні
 - c) Інколи
8. Чи вирішуєте разом із дитиною її особисті проблеми?
- a) У дитини проблем не буває
 - b) Думаю, що так
 - c) Навряд чи
9. Чи знаєте ви здібності своєї дитини?
- a) Намагаюсь взнати
 - b) Так
 - c) Ні
10. Чи займаєтесь розвитком дитини вдома?
- a) Так, проводимо розвивальні заняття вдома
 - b) Розвитком дитини займаються в дошкільному навчальному закладі
 - c) Ні, немає часу

Додаток Б

Опитувальник «Усвідомлення якостей, які властиві чоловіку/жінці в ролі матері, тата»

Дайте відповідь на твердження, що вам запропоноване.

Ствердження	так	ні	Вагаюсь
1. батькові належить бути більше енергійним			
2. наполегливість – ця якість має належати батькові			
3. цілеспрямованість			
4. доброта			
5. комунікабельність			
6. вміння відстоювати інтереси			
7. зовнішня привабливість			
8. ерудиція, розум			
9. лідерські якості			
10. здатність нести відповідальність за життя близьких людей			

Аналіз відповідей:

«Так» належить до високого рівня;

«Вагаюсь» до середнього;

«ні»– до низького.

Додаток В**Анкетування для батьків «Виявлення ролі дорослих у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку»**

1. На Вашу думку, чи однаково потрібно виховувати дітей різної статі?
 - а) Так
 - б) Ні
 - в) Не знаю
2. З якого віку потрібно проводити статеве виховання дитини?
 - а) Так
 - б) Ні
 - в) Не знаю
3. На вашу думку, що таке статево-рольові уявлення?
 - а) Так
 - б) Ні
 - в) Не знаю
4. Чи використовуєте форми роботи з дітьми при формуванні статево-рольових уявлень дітей: ігри, вправи, бесіди, покази, особистий приклад.
 - а) Так
 - б) Ні
 - в) Не знаю
5. Чи враховуєте в спілкування з дітьми їх досвід з даного питання та спосіб сприйняття, вік та стать?
 - а) Так
 - б) Ні
 - в) Не знаю
6. Чи важливо для Вас виховувати у дитини статево-рольові уявлення?
 - а) Так
 - б) Ні
 - в) Не знаю

7. Яка проводиться робота із батьками у закладі дошкільної освіти з питань статевого виховання дитини: бесіди, збори, конференції, семінари.

а) Так

б) Ні

в) Не знаю

8. Чи необхідна Вам допомога при формуванні статево-рольових уявлень у дітей?

а) Так

б) Ні

в) Не знаю

Аналіз відповідей:

«Так» належить до високого рівня;

«Не знаю» до середнього;

«ні»— до низького.

Методичні рекомендації батькам щодо формування статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку [59; 2; 94; 82; 87; 88; 6].

Мета: сприяти розвитку педагогічної обізнаності батьків у формуванні статево-рольових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Методичні рекомендації подаються у формі бесід, порад, консультацій, казок, анкет, вечорів запитань і відповідей, зборів та сімейних свят.

Психологічні поради батькам зі статевого виховання дошкільнят

Науково технічний прогрес здійснив позитивний вплив на розвиток загальної культури людини, і в той час самий час у ряді випадків негативно позначився на її моральних уявленнях, і особливо – на етиці шлюбно – сімейних відносин.

Соціально-економічні досягнення, широкі контакти з зарубіжними країнами не могли не відобразитися на традиційних правилах взаємовідносин між чоловіком та жінкою. На фоні «помолоділих» шлюбів збільшилася кількість розлучень. Аналіз показав, ще негативні явища в більшості пов'язані з недостатньою підготовкою молоді до сімейного життя. Планомірне збагачення дітей необхідними знаннями і навичками потрібно починати з народження, і продовжувати до досягнення ними соціальної і психологічної зрілості. В цьому складному та широкому процесі повинні приймати участь батьки, найближчі родичі, вихователі, педагоги:

- Підвищити теоретичний і практичний рівень.
- Надати їм допомогу у вирішенні питань статевого виховання дошкільнят.
- Сформувати вміння спокійно, природньо, виважено ставитися до запитань дітей з проблем статі, тіла, вагітності, тощо.

Правила здійснення статевого виховання дошкільнят:

- мати узгоджену лінію поведінки в сім'ї і в дошкільньому навчальному закладі щодо питань статевого виховання;
- бути послідовними, йти від простого до складного, але лишатися щирим;
- на всі запитання дітей давати конкретні однозначні відповіді;
- серйозно ставитися до проблем дітей, не ігнорувати їх, не вважати дрібницями, не переводити розмови на інші теми;
- неприпустимими є некоректні висловлювання, гримання, а тим більше погрози, фізичне покарання.

Для чого потрібний тато або звідки беруться діти?

(казка)

– Тату, звідки беруться діти?

– Та це ж всім відомо! Одних приносять лелеки, інших купують у магазині чи знаходять у капусті. А ви з Анюткою народилися в пологовому будинку. А це значно цікавіше, ніж лежати в капусті.

Лежиш у грядці, скучно, мухи кусають. Та головне не це. Головне те, що не знаєш, хто тебе знайде. А в пологовому будинку ти виходиш лише зі своєї мами.

– Як це – зі своєї мами? Хіба я в ній жив?

– Звичайно. Ти майже рік жив у неї в животі.

– А чому я народився з мами, а не з тата?

– У мами в животі є спеціальне місце, ніби кімнатка, в якій може жити й рости дитина.

– А для чого ж тоді тато?

– Для того, щоб розбудити одну краплинку, яка сидить у мамі. В цій малютці, як в яйці птиці, до певної пори дримає чиєсь життя. Тому й називають її яйцеклітиною.

– А як же ти її розбудив? Чи не будильником, га?

– Та що ти! Будильником можна розбудити лише соню, а життя будять коханням.

Коли я вперше зустрів твою маму, вона була така гарна й незвичайна, що я покохав її одразу й назавжди. Я став добрішим, ніжнішим і ласкавішим. Мені захотілося захистити її і піклуватися про неї.

І коли ми відчули, що не можемо жити один без одного, я подарував мамі золоту обручку, і ми одружилися.

Ми стали найщасливішими у світі!

Кохання переповнювало нас. І тоді ми вирішили завести тебе, щоб наше кохання не зникло з нами, а жило в тобі, як згадка про нас. Я міцно обійняв

твою маму, міцно – міцно її поцілував і довго не випускав її зі своїх обіймів. Було так тихо, що ми чули, як б'ються наші серця. А за відчиненим вікном, залитий голубим промінням Місяця, цвів бузок. І від нього по всьому саду стояли такі пахощі, що паморочилася голова.

І раптом я відчув, що тіло моє стало невагомим і розлетілося мільярдами палаючих іскорок. Одна з них опустилася на маму і зачала твоє життя.

– Від простої іскринки вийшла така чудова дитина? – здивувався хлопчик.

– Ну, не зовсім така чудова, і не зовсім іскринки. В маму проникла частинка мене самого. Ось як в насінні поміщається майбутній соняшник, так і я весь вмістився в своє насіння.

– Виходить, якби не ти, я б не народився? Підожди, я зараз прийду.

– Куди ти?

– Я лише скажу своїй подружці Аньці – задаванці, що не буду з нею одружуватися, наплачеться вона без дітей!

– Ти не дуже поспішай її засмучувати. Поки ви обоє не виростите, у вас не може бути дітей.

– Це чому ж?

– Для цього ви ще не готові. У твоєї Ані не розвинулося те місце, де живе дитина. Немає грудей, щоб її годувати. І немає тієї краплини – малютки, яку ти до речі, не можеш розбудити. Адже, щоб з'явилися насінинки, потрібно вирости великими і сильними.

Бесіда на тему «Психологічні особливості розвитку хлопчиків та дівчаток»

Хлопчики та дівчатка істотно різняться у фізичному та інтелектуальному розвитку, у них різні інтереси. Так, у дівчаток кращі показники в рівновазі та гнучкості, в них краще розвинена дрібна моторика. Хлопчики швидше бігають, далі стрибають з місця, у них кращі показники у киданні м'яча на дальність, більша сила рук. Дівчатка раніше починають читати та писати, користуватися складними граматичними конструкціями. У хлопчиків краще розвинені абстрактне, «несловесне» мислення, логіка при розв'язанні арифметичних задач. Словник хлопчиків багатий на дієслова, що свідчить про бажання не спостерігати, а змінювати. Дівчаток цікавить людина і те, що її оточує: одяг, предмети домашнього побуту, прикраси тощо. Вони люблять гратися ляльками, проявляти турботу. А хлопчиків цікавлять засоби пересування: літаки, поїзди, машини, кораблі. Вони люблять подорожувати, конструювати, схильні до винахідництва. Їм властиве розібрати механізм, щоб дізнатися, як він влаштований.

Під впливом дорослого формуються дві різні особистості – майбутній чоловік і майбутня жінка. Від уявлення про зміст типової для статі поведінки, від виникнення інтересів та уподобань залежить формування особистості як представника певної статі, впевненість у собі.

Тому дуже важливо підтримувати та розвивати в дівчаток м'якість, ніжність, охайність, прагнення до краси, а в хлопчиків – сміливість, рішучість, лицарське ставлення до представників протилежної статі. Якщо основи цих якостей не закладені в ранньому дитинстві, людині буває важко справитися зі своїми соціальними ролями в майбутньому.

Вечір запитань і відповідей

«Проблемні питання статевого виховання»

Були розглянуті такі питання:

- З якого віку потрібно розпочинати статеве виховання дітей;
- чи ототожнюються поняття статеве виховання з сексуальними відносинами;
- яку мету та які завдання несе статеве виховання;
- як вести себе батькам при запитаннях дітей про інтимні стосунки дорослих чи про інтимні органи;
- що закладається під змістом статевого виховання;
- на які важливі аспекти варто звернути увагу батьків під час формування у дітей статево-рольових уявлень.

Хибна думка про те, що статеве виховання слід розпочинати в підлітковому віці.

Батьки найчастіше замислюються про те, як складаються взаємини їхній сина чи доньки з особами протилежної статі тоді, коли діти досягають підліткового віку. Це пояснюється тим, що дорослі, в якійсь мірі ототожнюють статеве виховання з сексуальними відносинами. Тому бояться привертати увагу дошкільнят до проблеми статі.

Але вчені вважають цей період асексуальним, тобто таким, коли статеві гормони не впливають на розвиток організму дитини та її поведінку. Проте саме в цьому віці формуються основи моральних установок майбутніх чоловіка й жінки, передумови для засвоєння статевої ролі. Тобто виховання дошкільнят не ставить за мету сексуальну просвіту, йдеться про морально – статеве виховання, грамотну допомогу дитині в її соціальному, моральному та особистісному розвитку. А запитання дітей, які примушують дорослого ніяковіти, продиктовані бажанням дізнатися про інтимний бік стосунків чоловіка та жінки, є лише проявом інтересу маленького дослідника до життя.

Змістом статевого виховання дошкільників є:

- взаємини між людьми різної статі;
- норми таких взаємин;
- особисте життя людей у родині;
- сфери їхньої діяльності.

Не потрібно червоніти, чуючи дитячі питання, і переводити розмову на іншу тему. Просто потрібно бути готовими до того, що такі питання рано або пізно обов'язково виникнуть. Тому що для дітей така тема цілком природна, і питання «Звідки я узявся?» ставиться зовсім не для того щоб поставити маму або тата в ніякову ситуацію, а для того, щоб отримати на нього відповідь, тому що це їй справді цікаво. Так само вона може запитати: «Чому небо синє?».

Якими б не були наші відповіді за змістом, вони мають бути правдивими, об'єктивними, науковими та відповідними до віку дитини. Казки про лелек, про знаходження дітей у капусті не тільки не відволікають від інтимного боку життя дорослих, а й заважають нормальному розвитку статевої свідомості дитини. Все одно настане час, коли все вигадане буде спростовано «вуличною інформацією». І тоді в дитини з'являється розчарування, недовіра до дорослого. Але давати дуже поглиблену інформацію не потрібно. Перше запитання дитини: «Звідки я з'явився?» – звичайно хвилює маму. Однак діти орієнтуються в проблемі тільки в межах особистісного сприйняття та мислення. Це говорить про те, що в цьому питанні не має потреби дізнатися про статевий акт, про який діти до відповідно віку (а він різний в селі та в місті, а також визначається оточенням дитини) нічого не знають. Необхідно спочатку уточнити, про що саме дитина хоче дізнатись. Наприклад, вона може відповісти, що сусід сказав йому, що народився в селі. У цьому випадку і мамі треба відповісти в межах даного питання – в якій місцевості народилася дитина. Якщо запитання більш глибинного характеру, то краще показати дитині одну з популярних книг, де розповідається про розвиток дитини в утробі матері.

Інтерес дитини до статевих органів

Відомо, що до року діти ретельно вивчають своє тіло, особливо його нижню частину. До тих пір поки малюк зайнятий вивченням своїх ручок – ніжок, мама і тато спокійні. Але коли дитина починає цікавитися своїми статевими органами, багато батьків ніяковіють. Інтерес дитини до статевих органів не варто розцінювати як відхилення в розвитку – це лише прояв допитливості, за яку дитину не можна сварити. Набагато краще та ефективніше буде просто відволікти малюка чимось цікавим.

Дуже важливим є те, що статеве виховання не може бути відділене від морального. Коли ви пояснюєте дитині відмінності її статі, необхідно м'яко нагадувати про те, що все це особисте, і не виставляється на загальний огляд.

Діти також проявляють інтерес і до будови статевих органів у осіб протилежної статі. Вони взаємовивчають один одного шляхом ігор у лікаря, підглядають один за одним у туалетах. Особливо це стосується дітей, які не мають братів чи сестер. Звичайно така поведінка шокує батьків та вихователів. Але, знову ж таки, дітьми в таких випадках здебільшого керує допитливість. Зробивши для себе висновок, що дівчатка відрізняються від хлопчиків, і навпаки, «нижче живота», дитина, як правило, втрачає інтерес до цього питання.

Як виховувати дівчинку?

1. Якщо Вам доводиться сварити дитину, то враховуйте її стать. Сварячи дівчинку, не поспішайте висловити своє ставлення до неї – бурхлива емоційна реакція зашкодить їй зрозуміти, за що її сварять.

2. Не порівнюйте різностатевих дітей і тим більше не ставте одних у приклад іншим.

3. Виховуючи дівчинку, не обмежуйтеся участю однієї мами. Тато не менш важливий у процесі виховання дочки.

Як виховувати хлопчиків?

1. Виробіть відносно міцну та непохитну систему правил і вимог.

2. Будьте послідовні.
3. Не позбавляйте дитину ласки та теплих слів тільки тому, що він – хлопчик.
4. Дайте дитині можливість поспілкуватися зі старшими чоловіками, які можуть бути позитивним прикладом.
5. Хваліть хлопчика за прояви сили характеру, спритності й сміливості.

Поради батькам

Як відповідати на «незручні» запитання дитини?

1. Не демонструвати дитині свою розгубленість, не переводити розмову на іншу тему.
2. Бути готовим до таких запитань і чекати на них, розуміючи, що вони необхідні, і що це наступна сходинка розвитку Вашого малюка.
3. Давати дуже поглиблену інформацію не треба.
4. Спочатку уточнити, про що саме дитина хоче дізнатись.
5. Розмовляти з дитиною спокійним довірливим тоном, не принижувати та не соромити за те, що вона зачепила цю тему.
6. Прагнути, щоб Ваша дитина брала інформацію на такі теми у вас та вдома, а не на вулиці серед чужих людей, особливо ровесників.
7. Відповіді мають бути правдивими, об'єктивними, науковими та відповідними до віку дитини.

Наприклад, Рудольф Нойберт у книзі «Що я скажу своїй дитині» пише, що на запитання «Чому я хлопчик, а сестричка — дівчинка?», слід відповісти синові, що він народився таким, як тато, а дочка — як мама. Якщо малюк запитує: «Де беруться діти?» — слід відповісти: «Діти з'являються і живуть у тілі матері». На запитання «Як я виріс?» — відповісти: «З крихітного зернятка, яке завжди було в животі у мами». У випадку, коли малюк запитує: «Як народжуються діти?», можна використати таку можливу форму відповіді: «Зі спеціального отвору, який при народженні стає великим».

Згадаймо Оскара Уайльда: «Непристойних запитань не існує — існують непристойні відповіді». Адже дошкільняті не потрібні конкретні розповіді про фізичну та емоційну сторони статевих взаємин. До речі, дитина про це й не запитує. Треба лише задовольнити допитливість малого на рівні його розуміння.

Консультація для батьків «Статеве виховання дітей старшого дошкільного віку»

Мета консультації: Допомогти батькам усвідомити свою роль у статевому розвитку дитини.

Хід консультації:

Психолог (педагог): Добрий вечір, шановні батьки! Я рада знову бачити Вас на батьківських зборах. Тема нашої зустрічі «Статеве виховання дошкільнят».

Тема досить серйозна і не випадкова. Причиною цього виступу став підвищений інтерес хлопчиків до дівчаток і дівчаток до хлопчиків у Вашій групі. Давайте наберемося сміливості, і поговоримо про це.

Статеве виховання, як і будь-яке інше, необхідно починати якомога раніше. В 3 роки дитини вже вважають особистістю, він добре усвідомлює свою статеву приналежність і чітко відповідає на питання хлопчик він чи дівчинка. Звичайно, розмовляти зі своєю дитиною «за статевою питання» досить складно. Батьки не завжди відразу можуть підібрати потрібні слова, турбуються про те, що можуть сказати занадто багато або навпаки, занадто мало. Як вловити той самий потрібний момент, щоб все сталося під час. Складність питання полягає ще й в тому, що нас, дорослих, зазвичай не готують до таким бесідам, а самим запитати незручно, а іноді і не у кого, тому що так в народі прийнято – ця тема соромітна і говорити про неї непристойно.

Сьогодні мені хочеться зламати цей стереотип і закликати Вас до обговорення такої важливої і потрібної теми.

Спостерігаючи за дітьми, Ви можете бачити, як вони грають в «тата і маму» самі або з ляльками, як часто вони вкладають у цю гру поведінку конкретних дорослих, імітують їх вчинки, роздягаються самі або роздягають ляльок, вкладаються разом «спати» або укладають ляльок, обстежують один одного або ляльок. У дорослих у такі моменти наростає обурення, виникає відчуття, що у дитини якісь проблеми сексуального характеру і починають

забороняти, кричати, лаяти або ще гірше карати дітей. А цього робити категорично не можна. Сексуальних проблем у дитини немає, є чисто пізнавальний інтерес, цікавість, пізнання навколишнього світу і людей в ньому. Він просто фізіологічно ще не дозрів для сексуальних проблем. Дітей цікавить: «Чому ми відрізняємося, чому у дівчинки довге волосся, а у хлопчика короткі, чому я в платті, а він в сорочці і шортах, чому дівчинка не може писати, як хлопчик, стоячи і так далі», на всі ці та інші питання діти повинні побачити відповідь. У них немає такого життєвого досвіду і вміння як у дорослих, отримувати, в разі потреби, інформацію з книг або якихось інших джерел. Наше завдання: допомогти їм отримати цей досвід правильно, не наробивши самим дорослих помилок.

Бажаю успіхів у Вашій праці!

Батьківські збори-тренінг
«Гендерні стереотипи і сім'я. Основні причини емоційного
неблагополуччя дітей» [6]

«Виховання хлопчиків і дівчаток»

Мета: підвищити обізнаність батьків у питаннях гендерного виховання дітей, сприяти благополучному протіканню процесу соціалізації хлопчиків і дівчаток дошкільного віку.

Обладнання: магнітофон, дитячі пісеньки, ручки, аркуші для записів, презентація, бібліотечка дитячої літератури для дівчаток і хлопчиків, іграшки.

Звучить дитяча пісенька про дівчаток і хлопчиків.

Хід зборів

Вихователь: Шановні батьки! Ми розпочинаємо нашу зустріч, присвячену вихованню дітей з урахуванням гендерних особливостей у сім'ї і дитячому садку. Тема сьогоднішньої зустрічі «Батькам про виховання дівчаток і хлопчиків».

Перш ніж перейти до розкриття теми я пропоную Вам відповісти на наступні питання:

1. Чи потрібно, щоб діти цього віку взаємодіяли з протилежною статтю?
2. Що розповідає ваша дитина про взаємодію з протилежною статтю?

Психолог. Сім'я для дитини - це цілий світ. Світ, в якому він живе, робить відкриття, вчиться любити, ненавидіти, радіти, співчувати. Тут він набуває перший досвід спілкування, вміння жити серед людей, осягає поняття добра і зла. Унікальність сімейного виховання полягає в особливій значущості дорослих в житті дитини. Батьками створюється певна атмосфера спілкування в сім'ї, де з перших днів життя маляти відбувається становлення його особистості.

Завдання № 1 – «Долоньки»

Пропоную провести діагностику, яка допоможе зрозуміти, як відчуває себе дитина в сім'ї, до кого з членів він відчуває себе ближче. Обведіть на

аркуші паперу кисть руки з розставленими пальцями. «Розташуйте» на пальчиках себе і членів своєї сім'ї (методика «Долонька» за В. Ю. Пітюковою). Порівняйте малюнок своєї дитини з власним. Збігається? Ні. Є над чим замислитися.

Завдання № 2 – «Розповіді в картинках»

А зараз пропоную вашій увазі картинку, на якій зображена - губка (виховання дитини). Спробуйте скласти розповідь по ній. Робота буде тим ефективніше, чим докладніше складено розповідь. (Після того як батьки склали свої розповіді, пропонується зачитати. Потім психолог оголошує, з яким виховним моментом вона пов'язана, і дає йому пояснення). Виховання походить від слова «харчування», «вбирання». Тому логічно припустити: якщо дитина у своєму дитинстві вібрала в себе норми, правила поведінки, моральні та етичні принципи, то добрий результат ми отримаємо від дитини в більш дорослому віці.

Ми можемо скільки завгодно, що називається, «впливати на дитину», вчити правила поведінки за допомогою нотацій, лекцій, роз'яснень. Але є ще й оточення, середовище, соціум, які теж встановлюють свої правила, мають величезний вплив на виховання. Приміром, безглуздо твердити дитині щодня, що курити шкідливо, якщо він бачить, з якою насолодою це робить його батько, брат і інші оточуючі його люди. Він, швидше за все, «вбере» в себе приклад старших і шанованих людей.

Приклад розповіді: Губка - це предмет, який дуже добре вбирає в себе будь-яку рідину: віллємо синю - і отримаємо синю, ввільємо червону - таку ж і отримаємо. А якщо потрапить у неї одночасно і синя і червона, то зворотний ефект буде невизначеного, не дуже приємного кольору.

Відомо, що в ранньому віці дитина починає розуміти, що вона - або дівчинка, або хлопчик і позначає себе відповідним чином. У період від 3 до 7 років у дітей формується гендерна стійкість. Дітям стає зрозуміло, що хлопчики стають чоловіками, а дівчатка жінками і це приналежність до статі не зміниться

від ситуацій або особистих бажань дитини. Як показали проведені дослідження, всі діти даного віку знають свою статеву приналежність.

Завдання № 3 – «Дівчата це..., хлопчики – це...»

Пропоную батькам хлопчиків написати - визначення хлопчики - це..., - хлопчики повинні бути; а батькам дівчаток - дівчатка це -..., дівчатка мають бути...

Розвиток спілкування з однолітком в дошкільному віці проходить через ряд етапів. На першому з них (2-4 роки) одноліток є партнером по емоційно-практичній взаємодії, яка ґрунтується на наслідуванні і емоційному зараженні дитини. Головною комунікативною потребою є потреба у співучасті однолітка, яке виражається в паралельних (одночасних і однакових) діях дітей.

На другому етапі (4-6 років) виникає потреба в ситуативно-діловому співробітництві з однолітком. Це розподіл ігрових ролей та функцій, а отже, і облік дій і впливів партнера. До спілкування стає спільна ігрова діяльність.

Виявлено факт, що в садочку існує роз'єднаність між дівчатками й хлопчиками. У віці з 3 до 7 років відзначається 91% виборчих контактів і 9% з дітьми протилежної статі. Перед нами стоїть завдання - пошук шляхів, що сприяють дружбі та співробітництву між дівчатками та хлопчиками. Організація спільних ігор формує зачатки навчальної діяльності, вчить дітей діяти спільно. Іграшка - це предмет для гри, який має велике значення для психічного розвитку. Ось чому до її вибору необхідно підходити з відповідальністю.

Завдання № 4 – «У Дитячому світі»

«Ні печиво, ні ватрушки, ні сметану, ні кефір – ми не купуємо у магазині «Дитячий світ», а тільки іграшки. Тут машинки, зайченята, ведмежата. Ось м'ячі. А ось кулі. Мама, тата вибирайте Вашим дітям все, що потрібно для гри».

Пригадайте, що у вашої дитини день народження. Пропонуємо татам і мамам піти за покупкою іграшок для своєї дитини. Але, є одна умова: тата вибирають іграшку для доньки, а мами - для синочка. Після того, як батьки придбали іграшку, пропонується пояснити свій вибір.

Якщо у дівчинки немає схильності до гри в кухню або катання коляски, а у хлопчика з машинками, потрібно розібратися, чому так відбувається, але ні в якому разі не карати за це і не забороняти улюблені машинки чи ляльки. Небезпечно не хлопчику в ляльки грати, а демонстративно віднімати у нього ляльку, висміювати за ігри з дівчатками. Дитина повинна спілкуватися з протилежною статтю і вміти її розуміти, а це, знову ж таки, простіше зробити через гру. Інакше батьки самі ставлять перед чадом проблему протистояння статі і згодом, коли дівчинка виросла, можуть початися труднощі у спілкуванні з чоловіками і навпаки. Крім того, лялька для малюка це, в першу чергу захисник, товариш або відображення власного Я і через гру іноді долаються дитячі страхи.

Завдання № 5 – «В гостях у казки»

Діти не тільки люблять грати з іграшками, але дивитися мультфільми і слухати казки.

Пропоную батькам розділитися на дві команди (з допомогою жетонів), підійти до книжкової полиці і вибрати казки, які б вони хотіли прочитати своїй дівчинці і хлопчику. - Прошу назвати казки, які ви обрали для читання своїм дітям і чому.

Дівчаткам і хлопчикам потрібно читати найрізноманітніші казки. У гендерному відношенні всі казки можна умовно розділити на три групи:

- «чоловічі» - відображають чоловічі стратегії поведінки, де головний герой - чоловічий персонаж;

- «жіночі» - відображають жіночі стратегії поведінки, де головна героїня - персонаж жіночої статі;

- «змішані»: є два головних герої обох статей, де розповідається про взаємовідносини та взаємовплив мужності і жіночності та їх гармонізації. Усвідомлення себе як чоловіка або жінки є предмовою гармонійного союзу.

Для хлопчика важливо володіти всіма атрибутами соціального успіху: прийняття з боку однолітків; займати лідируюче, помітне становище; мати успіх у дівчаток; мати гроші й власну територію. Завдання батьків - розповісти

про конструктивні засоби досягнення цих благ. Тому важливо при читанні казок інтерпретувати казки, виділяючи стратегії успіху і співвідносити їх з реальністю.

Казки для хлопчиків – «Троє поросят», «Колобок». Казка символічно транслює хлопчикові знання стратегії та тактики успішної боротьби з противником. У процесі розвитку та виховання хлопчиків важливо показати йому якнайбільше «чоловічих» моделей поведінки. Все, що хлопчик запам'ятовує в дитинстві, накладає відбиток на його доросле життя.

Найбільш популярними жіночими казками є «Червона шапочка», «Маша і ведмідь», «Попелюшка», «Морозко» та інші. Всі «жіночі» казки допомагають дівчинці осягнути сенс жіночності і таємниці, варіації взаємин з чоловіком; здатність жінки створювати навколо себе комфортне середовище, де вона відчувала б себе захищеною, вміти приймати допомогу. Перше, що повинна мама вчити дівчинку, це вміння вибрати для себе найкраще. А вибір кращого пов'язаний зі здатністю слухати себе. «Ти найкрасивіша, твоє добре серце б'ється рівно і спокійно. Ти ростеш і радуєш своєю посмішкою увесь світ. Моя маленька принцеса, у тебе досить сил, щоб бути щасливою, любити і бути коханою. Все що ти будеш думати з любов'ю обов'язково здійсниться. А печалі відійдуть стороною»...

Завдання № 6 – «Творча майстерня»

Вихователь: А зараз творча майстерня. Пропонуємо татам спорудити гаманець принцеси, а мамам - змайструвати пароплав для сина (робота в підгрупах).

Заклучна частина

Психолог. Малюк, який живе в благополучній, спокійній родині, непомітно сам навчиться нормально сприймати відносини статі, тому що батьки подають йому добрий приклад. Хлопчик наслідує мужності батька, дівчинка - жіночності матері, і роблять вони це без будь-яких особливих настанов. Крім того, спостерігаючи у повсякденному житті своїх батьків, діти вчаться, вести себе з людьми протилежної статі. Якщо в сім'ї хороша

атмосфера, у дитини не буде виникати таємне бажання віддати перевагу одному з батьків.

Діти починають задавати питання про відносини між чоловіком і жінкою приблизно у віці від 4 до 6 років. Не обманюйте їх, відповідайте точно, коротко і правдиво. Навіть якщо вони нічого не зрозуміють, важливо, що вони побачать наше бажання пояснити їм те, що їх цікавить.

Досвід перших відносин дівчаток і хлопчиків є фундаментом для подальшого розвитку особистості дошкільника і багато в чому визначає особливості самосвідомості дитини, її ставлення до світу, його поведінку і самопочуття серед людей.

Домашнє завдання.

Найчастіше діти грають в ігри самі, зі своїми братами і сестрами, батьки, як правило, в іграх участі не приймають. Хоча у мам і тат великий багаж різних ігор. Домашнє завдання - згадайте і напишіть назву ігор, в які ви грали в дитинстві.

Рефлексія: Поділіться враженнями від зустрічі. Що було для Вас цікавим і корисним? Що нового Ви дізналися про своїх дітей? Чому ще хотіли б навчитися?

Емоційний комфорт

1. Створюйте в сім'ї комфортне середовище для дитини. Любіть її. Не забувайте про тілесний контакт із нею. Знаходьте радість у спілкуванні з нею.
2. Дозвольте дитині бути собою, зі своїми вадами, вразливими місцями та чеснотами. Приймайте її такою, якою вона є. Підкреслюйте її сильні властивості.
3. Адекватно реагуйте на негативні емоційні вияви дитини.
4. Задовольняйте природну потребу дитини в емоційній безпеці.
5. Вчіть дитину дотримуватись порядку, пояснюючи його важливість для збереження позитивних емоцій.
6. Запобігайте виникненню депресивних станів.
7. Формуйте в дітей відчуття власної досконалості (усвідомлення образу „я”, самооцінка, рівень домагань, особистісні очікування), потребу в постійному самовдосконаленні.
8. Наповніть свою душу й серце любов'ю до всіх і до всього. Передавайте це дітям. Більше всміхайтесь. Це запорука здорової сім'ї, особистого здоров'я – вашого й ваших дітей.
9. Не робіть за дитину те, що вона у змозі зробити сама. Вона може і надалі використовувати вас як прислугу.
10. Не читайте дитині нотацій і не кричіть на неї, інакше вона буде змушена захищатися, прикидатися глухою.
11. Змиріться з тим, що дитина любить експериментувати. Так вона пізнає світ.
12. Дитина вчиться на власному досвіді, тому не слід оберігати її від наслідків власних помилок.
13. Заохочуйте допитливість дитини. Якщо ви спробуєте спекатися її, коли вона ставить відверті запитання, дитина шукатиме відповіді на стороні.

14. Коли дитина з вами розмовляє, слухайте її уважно, із розумінням, не перебиваючи і не відвертаючись. Не дайте їй запідозрити, що вас мало цікавить те, що вона говорить.

15. Не ставте занадто багато запитань і не встановлюйте безліч правил для дитини: вона не звертатиме на вас уваги.

16. Нехай дитина дає волю своїм фантазіям. Жива уява – дарунок, властивий дитинству. Ніколи не придушуйте його!

17. Поява дитини в родині може викликати кризу в житті старшої дитини. Ставтеся до дітей однаково. Старша дитина повинна знати, що ви любите її ні трохи не менше, ніж інших дітей.

18. Гарний спосіб припинити сварку між дітьми – перемінити обстановку, відволікти їх.

19. Не порівнюйте дитину з іншими дітьми, любіть її такою, якою вона є. Якщо ви хочете розвинути в дитини певні якості, ставтеся до неї так, ніби вони вже є.

20. Кращий спосіб виховати відповідальність і впевненість у собі – надати дитині можливість самостійно приймати рішення.

21. Не поправляйте дитину в присутності сторонніх. Якщо ви скажете їй усе спокійно, віч-на-віч, вона зверне набагато більше уваги на ваше зауваження.

22. У стосунках із дитиною не покладайтеся на силу. Це озлобить її і привчить до того, що зважати слід лише на силу.

23. Знайдіть будь-яку галузь реальних успіхів, підкреслено виділяйте таку діяльність, у якій дитина успішна, може самореалізуватися, самостверджуватися, переживати успіх і пов'язані з ним позитивні емоції, знайти втрачену віру в себе.

24. Проаналізуйте разом із дитиною (у вільній ненав'язливій формі) можливі варіанти подолання тих, чи інших складних ситуацій повсякденного життя, які часто зустрічаються або можуть зустрітися дитині.

25. Виховуючи дитину, не забувайте про її темперамент та особливості психічних проявів у зв'язку з цим.

Сценарій спортивного свята
«Тато, мама і я – спортивна сім'я»

Ведуча: Добрий день! Сьогодні ми проводимо спортивне свято «Тато, мама і я – спортивна сім'я», щоб переконатися, що наші діти та їхні батьки спритні, сміливі, мужні, винахідливі. Тож зустрічайте наших учасників.

Під марш виходять команди (команда «Сонечко» - наліво, команда «Посмішка» - направо).

Ведуча: До виносу державного прапора і прапора дитячого садочка – стояти струнко!

Вносять прапор. Звучить гімн.

Ведуча: А тепер команди привітають одна одну.

Капітан команди «Сонечко»: Наш дивіз!

Команда: Щоб рости і гартуватись,

І міцніти, як броня,

Треба, друзі, нам займатись

Фізкультурою щодня.

Капітан команди «Посмішка»: Наш дивіз!

Команда: Щоб здоровим, сильним бути,

Треба нам про сум забути.

Спортом треба всім займатись

І частіше посміхатись.

Представлення журі.

Ведуча: Ну що ж, діти, давайте перед нашими змаганнями зробимо розминку.

Вмикає магнітофон, а він не вмикається.

Ведуча: Діти, що ж робити? Можливо, я його зараз швиденько відремонтую?

Дістає ящик з інструментами, виймає гвинтики.

Вибігають фіксики.

Фіксики: Добрий день, діти! Ви нас впізнали?

Діти: Так!

Сімка: Що у вас сталося?

Ведуча: У нас зламався магнітофон. Можливо, ви допоможете нам його відремонтувати?

Сімка: Магнітофон – це прилад для магнітного запису і відтворення звуку. Спочатку магнітофони були стаціонарними, котушковими, в яких магнітна плівка із звуком намотувалась на величезні бобіни. А з часом вони почали вдосконалюватись і зараз ми маємо магнітофони, які зчитують інформацію з дисків.

Нолик: Зараз ми все виправимо, все відремонтуємо.

Підходять до магнітофону, ремонтують.

Сімка: А чому ви зібрались? Я бачу, що вас тут так багато – і дорослі, і діти.

Ведуча: Так, в нас спортивне свято і ми запрошуємо вас залишитись з нами.

Фіксики: Залюбки!

Нолик: Тоді будемо змагатись! Я вибираю собі ось цю команду.

Сімка: А я – ось цю! Перед змаганнями нам потрібно зробити розминку, щоб розім'яти наші м'язи.

«Помагатор».

Дихальна гімнастика.

Нолик: Я бачу, що ви спритні, і ми б хотіли вас запросити до школи фіксів, де заняття проводить професор Дедус. Але, щоб навчатися в цій школі, вам потрібно довести, що ви винахідливі, швидкі, дружні.

Сімка: Але в нашій школі залишилося мало місць. Тому давайте позмагаємось, щоб дізнатись, хто гідний навчатись у нашій школі. Я думаю, що переможе моя команда!

Нолик: А я думаю, що моя!

Ведуча: Тож давайте розпочинати змагання.

Нолик: У першій нашій естафеті нам потрібно оббігти кубики, взяти кеглю і по прямій добігти назад і передати естафету наступному гравцеві.

Проводиться естафета.

Сімка: А тепер друга естафета, нам потрібно пролізти в тунель, вилізти, добігти назад і передати естафету наступному гравцеві.

Проводиться естафета.

Нолик: Наступна естафета називається «Змійка». У ній всі учасники стають на коліна і беруть попереднього учасника за ноги. Команди мають доповзти до відміток та обповзти їх. При цьому змійка не має розірватися.

Проводиться естафета.

Ведуча: А тепер слово надається журі.

Журі оголошує проміжний підсумок.

Сімка: А зараз ми хочемо пограти з вашими батьками. Для цього нам потрібен тато з однієї команди і з другої.

Боротьба на руках. Так само змагається друга пара татусів.

Нолик: Тат ми вже перевірили, тепер позмагаються мами.

Сімка: Для цього нам потрібні дві мами, побачимо, яка спритніша.

Мамам до ніг прив'язують повітряні кульки, під музику вони змагаються – хто швидше лопне кульку суперниці. Так само змагається друга пара мам.

Ведуча: Нолик, Сімка, крім того, що наші дітки спритні і сміливі, вони ще й дуже артистичні і підготували для вас таночок.

Фіксики: Ми залюбки подивимось.

Танок дітей.

Нолик: Молодці, дуже гарно. А тепер скажіть мені, чи подобається вам грати в сніжки?

Діти: Так!

Сімка: Для наступного змагання нам потрібні дві мами. Гравці команд по черзі біжать до сніжок, беруть одну і кидають, а завдання мами – впіймати її нальоту у кошик.

Проводиться естафета.

Нолік: Молодці, впорались, а тепер давайте порахуємо, яка ж мама вправніше збирала сніжки.

Проводиться підрахунок.

Сімка: А тепер перевіримо батьків на витривалість. Батьки попарно складають руки «стілчиком» і по черзі переносять дітей у визначене місце. Коли вони повертаються до команди, стартує наступна пара. Завдання дітей – міцно триматися за батьків.

Нолик: Ну що ж, залишилось останнє завдання. Для цього нам потрібно бути сильними і швидкими спритними.

Перетягування канату.

Сімка: Молодці. Закінчилися всі наші випробування. Ви всі спритні, швидкі, навіть не знаю, що робити – хочеться прийняти всіх.

Ведуча: Нолику, Сімко, в нас є компетентне журі, яке спостерігало за виконанням завдань і зараз воно оголосить результати змагань.

Журі оголошує результати, нагороджує переможців.

Фіксики: Ми дуже раді, що завітали до вашого дитячого садочка, знайшли хороших учнів для нашої школи. Тож запрошуємо команду « » 1 вересня на заняття нашої школи.

Фіксики прощаються, виходять з зали.

Ведуча: Ну що ж, закінчилось наше спортивне свято. Команда «Сонечко», наліво! Команда «Посмішка», направо! До виносу державного прапора і прапора дитячого садочка – стояти струнко!

Виносять прапор.

Ведуча: Дякуємо батькам за активну участь, за підготовку свята. До нових зустрічей!

Виходять під марш.